

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

רבינו יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

גאב"ד עיה"ק ירושלים תובב"א - ונשיא כולל שומרי החומות

אצל מסיבה להחזקת כולל שומרי החומות

א' תולדות תשב"ח

ואלה תולדות יצחק בן אברהם

• ברש"י: ואלה תולדות יצחק, יעקב ועשו האמורים בפרשה • ויתרצו
הבנים, שהיתה מלחמה גדולה בין יעקב ועשו, ובין מלאך מיכאל
והס"מ שרצה לשרפו • ביאור מה שאמרו ליצני הדור מאבימלך
נתעברה שרה, ולמה נרמו דוקא בפסוק ואלה תולדות יצחק • ביאור
דברי רש"י: 'שהיו אומרים', ובל פרדותיו של יצחק, ולא כספו וזהבו
של אבימלך • בכל ענין צריך לראות 'מקור' הענין, אם הוא מצד
הקדושה או להיפך • נגמרא: אסור לגדל פרידות, מפני הסכנה • מעם
שינוי הלשון בשיר השירים, דבכל השבועות נאמר 'אם' תעירו,
ובשבועה אחרונה נאמר 'מה' תעירו • מעם שקראו הצדיקים שיסדו
את הכולל בשם שומרי החומות, כי הם תומכים בראי ה' שאינם
עוברים על השבועה שלא יעלו בְּחֻמָּה •

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תשפ"ה לפ"ק

ברוקלין: 718-298-4641 ארץ ישראל: 072-3333419 7-9	קול אוצר יהודא	ארץ ישראל: 072-3275205 ענגלאנד: 0330-350-3110 פעקס: 718-650-2970	לשון קדשו: 929-522-1515
		דרוק 1 דערנאך 313 פאר די רעקארדינג פון די וואך. פאר הערות דרוק 3	

• ברכת מזל טוב •

הר"ר משה נפתלי הירצקא פריעדמאן הי"ו לאירוסי בנו החתן אברהם נ"י - עב"ג בת הרב נפתלי הירצקא שטערן שליט"א	הר"ר שמעי' פריעדמאן הי"ו לנישואי בנו החתן יעקב נ"י - עב"ג בת הר"ר חיים ברוך מרדכי גאלדבערגער הי"ו
--	---

הרב אלעזר הלוי גרובער שליט"א (כ"ר פישל)
 לנישואי בנו החתן מרדכי דוב נ"י - עב"ג בת הר"ר יעקב פסח הכהן גרינבערג הי"ו
 והזמן גיטא, לכרכו מקרב הלב, על עבודתו בקודש לברך מקחו של צדיק, לשביעת רצון הלומדים בתורתו של רביה"ק זי"ע
 כבוד, מערכת לשון קדוש

זכות וברכת רביה"ק זי"ע יחול על ראשם, שיוכו לרוות רב נחת דקדושה מכל יוצאי הלציהם בשפע רב עד בלי די

• זיהם יעלו לזפרון •

זיכרו לטובה ולברכה הני עומדים על משמרת הקודש עבור פעולתם הנשגבות לטובת כולל שומרי החומות	
רבי אהרן ב"ר ישראל ז"ל וויינשטאק אחיו רבי מנחם צבי ז"ל, זוו' מרת פינא ע"ה ב"ר יצחק זאב ז"ל - נפטר שושן פורים תשפ"ב חברי הנהלה כולל שומרי החומות	הרה"ח איש האשכולות כלל המעלות משב"ק של רביה"ק זי"ע הרב אפרים יוסף דוב ז"ל אשכנזי בן הרב שרגא פייבוש ז"ל - נפטר י"א תמוז תשס"ב פקיד ואמריכל של כולל שומרי החומות
הרה"ח איש ישר ורא אלקים, מגזע אראלים ותרשישים רבי פנחס ז"ל וויינבערגער בן הגה"צ רבי הילל ז"ל - נפטר ה' אדר תשע"ב מנהל כולל שומרי החומות	הרה"ח בעל חסד ובפרט ליושבי א"י, מתלמידי רביה"ק זי"ע רבי אפרים ז"ל ראזענפעלד ב"ר חנני' יו"ט ליפא ז"ל - נפטר י"ח שבט תשפ"ג חבר וועד הפועל של כולל שומרי החומות

נַחֲמֵנו נַחֲמֵנו
 הרה"ח המפואר, נוח לשמו ולכריות, נעים הליכות וטוב
 לבב, רודף צדקה וחסד הרצנע לכת, בנה עולמות של
 תורה, ותמד מוסדות רביה"ק זי"ע בסכומים עצומים
 רבי אברהם משה ז"ל לאווי
 ב"ר חנני' יו"ט ז"ל - שבק לן חיים י"ז חשוך תשפ"ה
 המקום יתום את כל המשפחה בתוך שאר אבילי ציון וירושלים

המאור הגדול שקדן בתורה, חסידא ופרישא ענותן,
 מסר נפשו לקיים דקדוקי דינים, הרבין תורה בסבר
 פנים והעמיד מאות תלמידים, תלמיד מובהק
 ורבוך לרביה"ק זי"ע
 הרה"צ רבי אהרן שעיי' ז"ל פקעטע
 אבד"ק העלמען יצ"ו
 בן הרה"צ רבי צבי אבינדר ז"ל - אב"ד אמת יעקב נאנאש
 נפטר כ"ח חשוך תשע"ז

האשה החשובה
אלטא פרומט ז"ל
סמרא לאוויטש
 ב"ר יוסף פנחס ז"ל
 נפטר ה' כסלו תש"פ

הרה"ח רבי
עזריאל ז"ל
קאסירער
 ב"ר אליהו ז"ל
 נפטר כ"ש חשוך תש"ח

הרה"ח ש"ב ומהל מומת
ישראל דוב ז"ל
מענדלאוויטש
 ב"ר נפתלי הירץ ז"ל
 נפטר ר"ח א' כסלו תשס"ח

הרה"ח רבי
משה אפרים
 ב"ר ארי' ז"ל
 הערשקאוויטש



א

קושינות ודקדוקים בפרשת תולדות

ברש"י: ואלה תולדות יצחק, יעקב ועשו האמורים בפרשה

ס'שטייט אין די וואָכעדיגע סדרה, וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם, די זענען די תּוֹלְדוֹת - די קינדער - פון יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם. אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק, אברהם אבינו האָט מוֹלִיד געווען - ער האָט אַראָפגעברענגט - יִצְחָק אָבִינוּ. זאָגט רש"י, וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם, יִעֲקֹב וְעֵשָׂו הָאֲמֹרִים בְּפִרְשָׁה, יִעֲקֹב וְעֵשָׂו וואָס ווערן געברענגט דאָ אין דער פִּרְשָׁה.

ב

קושיא א

ויש להבין כוונת רש"י בזה, ומה בא להשמיענו

(א) דאָרף מען דאָ פֿאַרשטיין (כוונת רש"י), וואָס דאָרף מען עס אויסצורעכענען, מ'זעט דאָך, ס'שטייט דאָך ווייטער אין פסוק, וַיִּתְרַצְצוּ הַבְּנִים בְּקִרְבָּה און זיי זענען געבוירן געוואָרן [וַיִּצְא הָרֵאשׁוֹן אֲדָמוֹנִי וגו' וַיִּקְרָאוּ שְׁמוֹ עֵשָׂו, וְאַחֲרָי כֵן יִצְא אָחִיו וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יִעֲקֹב]. ס'שטייט דאָך אין פסוק די גאַנצע זאך.

ג

קושיא ב

גם קשה לשון זה, דהלא עשו אינו בכלל תולדות יצחק, כדכתיב בַּיִצְחָק יִקְרָא לָהּ זָרַע, ודרשינן בַּיִצְחָק' ולא כל יצחק (ב) איבערהויפט [קשה על עצם הדבר, אמאי באמת נחשב עֵשָׂו מכלל התולדות, והלא ס'שטייט דאָך (וירא כא, יב) בַּיִצְחָק יִקְרָא לָהּ זָרַע, ודרשו] ^א 'בַּיִצְחָק' ולא כל יצחק, עֵשָׂו ווערט נישט אָנגערופן (מכלל) פון דער זָרַע פון אַבְרָהָם אָבִינוּ, נו וואָס רעכנט מען אים דאָ אין די תּוֹלְדוֹת. ס'שטייט וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם, זאָגט רש"י יִעֲקֹב וְעֵשָׂו, וואָס נעמט ער עפעס אַרײַן עֵשָׂו'ן צווישן די תּוֹלְדוֹת פון יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם, (והרי) ער איז דאָך נישט אין דעם [כלל] גערעכנט.

ד

קושיא ג

וביתור לשון אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק. כתב רש"י, לפי שהיו ליצני הדור אמורים מֵאֲבִימֶלֶךְ נתעברה שרה, שהרי כמה שנים שהתה עם אברהם ולא נתעברה הימנו, מה עשה הקב"ה, צר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם, והעידו הכל אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק. והוּו שכתב כאן, יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם היה, שהרי עדות יש כי אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק

אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק.

זאָגט רש"י^ב, פֿאַרוואָס דערציילט מען דאָ עפעס אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק, זאָגט רש"י (ווייל) אַז ס'שטייט יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם, ברויך ער צו זאָגן [אויך] אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת

^א במשנה נדרים (לא): שאיני נהנה לזרע אברהם, אסור בישראל ומותר בעובדי כוכבים. ובגמרא שם: והאיכא ישמעאל, פי בַּיִצְחָק יִקְרָא לָהּ זָרַע כתיב. והאיכא עשו, 'בַּיִצְחָק' ולא כל יצחק [וכענין זה הוא בגמרא סנהדרין (נט):].

^ב ברש"י (כה, יט): אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק. לאחר שקרא הקב"ה שמו אברהם, אחר כך הוליד את יצחק. דבר אחר, על ידי שכתב הכתוב יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם, הוּוּקק לומר אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק, לפי שהיו ליצני הדור אמורים מֵאֲבִימֶלֶךְ נתעברה שרה, שהרי כמה שנים שהתה עם אברהם ולא נתעברה הימנו, מה עשה הקב"ה, צר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם, והעידו הכל אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק. והוּו שכתב כאן, יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם היה, שהרי עדות יש שאַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק.

יִצְחָק. ווייל די לִיצְנֵי הַדּוֹר הָאֵבֶן גַּעזֹאגְט מַאָבִימְלֶךְ נַתְעַבְרָה שְׂרָה, ער איז גאַרנישט בֵּן אַבְרָהָם, איבערדעם אַז ער זאָגט בֵּן אַבְרָהָם מוז ער צוזאָגן [מה שלבסוף כולם הודו כי אברהם הוליד את יצחק, ווייל] הקדוש ברוך הוא צָר קְלִסְתָּר פִּנּוּי שֶׁל אַבְרָהָם [דומה] לִיצְחָק, הָאֵט יַעֲדַרְעַר מְעִיד גַּעוּוֹעַן אַז דאָס איז יִצְחָק בֵּן אַבְרָהָם. איבערדעם אַז ער זאָגט יִצְחָק בֵּן אַבְרָהָם ברויך ער צו זאָגן אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק, אַז מ'זַעַט צָר קְלִסְתָּר פִּנּוּי [דומה לאברהם], מ'זַעַט אַז ס'איז דאָס.

ה

ויש להבין למה דייקא בכאן הודיע הכתוב זה להוציא מדברי ליצני הדור שאמרו מאבימלך נתעברה שרה, והלא כבר נזכר לעיל כמה פעמים שיצחק היה בן אברהם, ולמה לא נרמז זה שם. והרי כאן מייירי כשיצחק כבר היה בן ס' שנה בלדת אותם

ג) לכאורה [קשה על זה, שהרי] ס'איז דאָךְ שוין גַּעשְׂטאַנען גַּעמאַלדן אין די תּוֹרָה ביז היצט אויך, אַז יִצְחָק איז גַּעוּוֹעַן בֵּן אַבְרָהָם.

די גאַנצע זאַךְ [גם ענין נישואי יצחק, כבר נאמר בפרשת] וַאֲבִרְהָם יָקָן בָּא פִּימִים [וה' ברוך אַת אַבְרָהָם 'פּכּל' 'חיי כד, א), בגימטריא בֵּן (רשי"ש)], און [קייחת אשה] לִבְנוֹ לִיצְחָק, ער הָאֵט גַּעשִׂיקַט אים [אליעזר, אויף] וְלִקְחָתָ אִשָּׁה לִבְנֵי לִיצְחָק (שם, ד), [שטייט שוין] אַ גַּאנצע פֶּרֶשָׁה.

[און] בַּכּלל [פון] ווען ער איז גַּעבוירן גַּעוּוֹאָרן [כבר נאמר בפרשת וירא (כא, ב 1)] וַתֵּלֶד שְׂרָה לְאַבְרָהָם [בן לזאניו, ותאמר שרה] וְכָל הַשְּׂמֵעַ יִצְחָק לִי, כִּמָּה פַּעֲמִים איז [דאָס שוין] גַּעוּוֹעַן גַּעמאַלדן ביז היצט, [און] אויף די עֲקִידָה [אז] ער הָאֵט אים גַּעבֶרענגט [וכתיב שם קח נא את בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק. און] אין ערגעץ הָאֵט זיך נישט באַמיט דער פֶּסוּק [אז] מ'זאָל באַוּוֹאַרענען [לשולל] וואָס די לִיצְנֵי הַדּוֹר זאָגן, [און] מ'הָאֵט גאַרנישט גַּעשְׂמוּעַסט דערפֿון - דער פֶּסוּק - אַז די לִיצְנֵי הַדּוֹר זאָגן מַאָבִימְלֶךְ נַתְעַבְרָה שְׂרָה.

[און פֶּאָרוּוֹאַס] פֶּוּנְקַט היצט, [ווען] ער איז שוין גַּעוּוֹעַן, ווען ס'הָאֵט שוין גַּעהאַלטן [ביי] וַיִּצְחָק בֵּן שְׁשִׁים שָׁנָה בְּלֶדֶת אֲתָם, ס'איז שוין דורכגעאַנגען זַעכְצִיג יָאָר, אין זַעכְצִיג יָאָר איז פֶּאָרשידענעס [שוין דורך], שְׂטִיט [שוין וועגן אים] אין פֶּסוּק פֶּמָּה פֶּעֲמִים, [און פֶּוּנְקַט] 'היצט' הָאֵט זיך דַּערמאַנט דער פֶּסוּק. צי די לִיצְנֵי הַדּוֹר הָאֵבֶן זיך דַּערמאַנט צו זאָגן [הערשט] 'דַּעמאַלטס', צי דער פֶּסוּק הָאֵט זיך דַּערמאַנט דַּעמאַלטס דאָס צו באַוּוֹאַרענען. על כל פנים [בכל אופן] ברויך עס הָאֵבֶן אַ טַעַם פֶּאָרוּוֹאַס פֶּוּנְקַט דַּעמאַלטס איז דאָס גַּעשְׂען, [דַּעמאַלטס] הָאֵט מען דאָס גַּעדאַרפֿט באַוּוֹאַרענען, [לשולל] וואָס די לִיצְנֵי הַדּוֹר הָאֵבֶן גַּעזֹאגְט מַאָבִימְלֶךְ נַתְעַבְרָה שְׂרָה.

1

הַקְדַּמָּה לַיִשׁוּב הַקּוֹשִׁיּוֹת

ממה שאמרתי בחג הסוכות

נאָר דאָס ענין [יש לומר בהקדם וואָס] איך הָאָב דאָ גַּעזֹאגְט [אום] יום טוב².

² בסעודת ליל ב' סוכות תשכ"ח, ונרפס בדברי יואל לסוכות (את סד), עיין שם כל הענין בארוכה וביתר ביאור.

ז

קושיא ד

לכאורה יש להבין מענת ליצני הדור שמאבימלך נתעברה שרה, דהלא עיקר הנס היה יותר מצד שרה שתלד בת תשעים, ולא מצד אברהם כל כך. ואם כן אף לדבריהם היה זה מאבימלך, הרי בעל כרחך היה בזה נס, ומה סברא שלהם לחלות הנס באבימלך יותר מבאברהם

ד) (ונקדים דהנה קשה עוד) לכאורה, זיי האבן געזאגט מאַבימלך נתעברה שרה, נו און אַז ס'איז געווען פון אַבימלך'ן איז עס נישט געווען קיין נס? (והרי) דאָס גרעסטע נס איז דאָך געווען [אז] שָׁרָה הִבֵּת תְּשָׁעִים שָׁנָה תֵּלֵד, [וכמאמר הכתוב] (לך י, י) הִלְבֵּן מֵאָה שָׁנָה יוֹלֵד וְאִם שָׁרָה הִבֵּת תְּשָׁעִים [שָׁנָה תֵּלֵד], דאָס איז דאָך מער נס - שטייט דאָך' - ביי איר, ביי אַן אִשָּׁה אַ בַּת תְּשָׁעִים [אז זי] זאָל האָבן, ווי ביי אים.

און וְהָרְאִיָּה, אַבְרָהָם אָבִינוּ הָאֵט דאָך נאָך מיט פּערציג יאָר שפּעטער אויכעט מוֹלֵדֵי געווען בָּנִים, [כדכתיב] (חיי כה, א) וַיִּסֶּף אַבְרָהָם וַיִּקַּח אִשָּׁה וּשְׁמָהּ קַטּוּרָה, [וואָס] דאָס איז דאָך געווען הָגֵר. [וזה היה מ' שנה לאחר לידת יצחק, שהרי] יצחק אבינו איז דאָך געגאַנגען דעמאָלטס [לישא רבקה, ולזה נתעורר גם אברהם לישא אשה⁷, און] בּוֹ בִּפְרֵךְ ווען מ'האָט געברענגט רבקה'ן איז יצחק אבינו שוין געווען דעמאָלטס בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּקַחְתּוֹ אֶת רַבְּקָה. איז דאָך [עס] שוין געווען מיט פּערציג יאָר שפּעטער [מלידת יצחק, און] דעמאָלטס איז געווען וַיִּסֶּף אַבְרָהָם וַיִּקַּח אִשָּׁה, און ער האָט געהאָט נאָך אַתְּ מִדִּין וְאֵת מִדֵּן אֵת יִשְׁבַּק וְאֵת שׁוּחַ, כמה וכמה [בנים], און מ'שמועסט נישט קיינער נישט דערפון, מ'שמועסט נישט דערפון [שיהיה זה נס ופלא. ואם כן] האָט דאָך עס געקאָנט זיין [מצד אברהם, וְהִפְלֵא בלידת יצחק הוא בעיקר מטעם שרה, ואם כן הרי] על כל פנים ס'איז דאָך געווען אַ נִס [לידת יצחק מן 'שָׁרָה'], נו וואָס האָבן זיי דאָ אויפגעטון אַז זיי האָבן געזאָגט 'מאַבימלך' נְתַעְבְּרָה שָׁרָה, אָבער דעס נִס איז דאָך געווען 'פון איר אויס' נאָך אַ גרעסער נִס [מבאברהם].

ח

קושיא ה

ועוד קשה, שהרי אמרו בגמרא דרין הוא בהבא על אשת איש שלא תתעבר, אלא עולם כמנהגו נוהג והולך, ושומים שקלקלו עתידין ליתן את הדין, ואם כן התינה כממור הנולד בדרך הטבע, שבוה שייך לומר הטעם של עולם כמנהגו נוהג, אבל לא כשהוא בדרך נס. ולפי דבריהם שתלו לידת יצחק באבימלך, יהא נמוצא היה כאן נס בלידת איסור, והוא נגד הסברא המבואר בגמרא, מה שאין כן כשנולד מאברהם שפיר שייך בזה נס

ה) אויסער אַלעמען [קשה עוד, שהרי] די גמרא זאָגט דאָך' [אַז מצד] שׁוֹרֵת הַדִּין העט געברויכט צו זיין אַז מִמְזֵרִים זאָלן נישט געבוירן ווערן, וואָרן ס'איז קעגן רצון

⁷ באבן עזרא (לך י, י): וכאשר תסתכל ותרא כי דבר שרה נפלא מדבר אברהם. כי הנה מצאנו אבות שכל אחד הוליד בן והוא גדול יותר מתשעים שנה, וחיי הדורות בימי אברהם ארוכים מחיי דור ודור. וברמב"ן (שם): הִלְבֵּן מֵאָה שָׁנָה יוֹלֵד. אין הפלא בבן מאה שנה שיוולד, כי האנשים יולידו כל ימי היות בהם הליחה בני תשעים ובני מאה גם בדורות האלה, אף כי בימי אברהם, שלא עברו מימיו פי השנים [פי' שני שלישי חייו]. והנה אחרי זה ארבעים שנה הוליד בנים רבים מקטורה. ○ אבל אמר הַלְבֵּן מֵאָה שָׁנָה שלא הוליד בבחרותו מן האשה הזאת, יוליד ממנה עתה אחרי מאה, ואחרי תשעים שפסק ממנה ארח נשים, כי ידע כן. ○ ולכך לא אמר כן מתחלה כשנאמר לו (שם, ו) וַנִּתְחַיֵּךְ לְגוֹיִם, עד אומרנו אליו כי מִשָּׁרָה יוליד.

⁸ כמבואר בגמרא בבא קמא (צב:). ועיין עוד בתנחומא (חיי שרה, סימן ח).

⁹ בגמרא עבודה זרה (נד:): תנו רבנן, שאלו פלוסופין [פירש"י: חכמי האומות] את הזקנים ברומי, אם אלקיכם אין רצונו בעבודת כוכבים מפני מה אינו מבטלה, אמרו להם אילו לדבר שאין העולם צורך לו היו עובדין, הרי הוא

הבורא ברוך הוא. נָאָר דער בורא כל עולמים האָט געזאָגט עוֹלָם כְּמִנְהַגּוּ נוֹהֵג, (וויבאַלד) די וועלט פֿירט זיך אַזוי, דאָס טבֿעיות איז אַזוי, אַז מ'איז מתְעַבְרוֹת ויִוְלְדוֹת. נָאָר וְהִקְוֵלָה תְּלוּי בְּצוֹאֲרָם [של עוברי עבירה, אַז] ער האָט געטון 'אַן אַסור' געטון, האָט ער פֿאַר זיך [אַן עונש], אָבער פֿאַרדעם וועט דער בורא כל עולמים נישט מְשַׁנֵּה זיין טבֿע הָעוֹלָם, אַז ס'זאָל נישט געבוירן ווערן קיין מְמֹזֵר.

[אמנם] דאָס איז רעכט [נאָר] ווען [ס'איז טאַקע] עוֹלָם כְּמִנְהַגּוּ נוֹהֵג (וויולדת בטבע), אָבער אַזאַ נֶס צו טון [דבת תשעים שנה תלד], דאָס איז דאָךְ 'נישט' עוֹלָם כְּמִנְהַגּוּ נוֹהֵג. שְׁרָה הִבֵּת תְּשֻׁעִים שְׁנָה תֵּלֵד דָּאָס איז דאָךְ שלא כדרך הארץ, שלא 'כְּמִנְהַגּוּ הָעוֹלָם', נו [וכי כדן] ס'זאָל געבוירן ווערן אַ מְמֹזֵר זאָל געשען אַזאַ גרויס נֶס כדי ס'זאָל אַרויסקומען דעס מְמֹזֵר ?

[ואם כן] איז דאָךְ עס פֿשוט אַ פֿלאַ וויאזוי האָבן זיי דאָס געקענט זאָגן [ומאָבימלך נתעברה שרה, ואדרבה הרי מזה גופא שנולד בדרך נס מוכח שלא היה לידתו בדרך איסור, אלא מאברהם נתעברה שרה].

ט

ישׁוב קושיא ד-ה

וביארתי בזה, כי רק לצורך דבר שבקדושה קשה לזכות לנס, יען כי השטן מתאמץ נגד זה, ובפרט בדבר תלוי בו העמדת הכלל ישראל, וכדברי התוספות ז"ל לענין הכהן גדול ביום כיפור, שעבור התאמצות השטן הוצרך לנס נאָר וואָס'זשע דען, דער אָמֵת, פֿאַר אַ דָּבָר שֶׁבְּקִדּוּשָׁה, אַ זאָךְ וואָס ס'ברענגט אויף דער וועלט קדוּשָׁה, איז זייער שווער ס'זאָל געשען אַ נֶס [דערפֿאַר, כי השטן מתאמץ לקטרג על זה ולעכבו].

ווי דער תוספות יום טוב זאָגט¹ ביים כֹּהֵן גָּדוֹל [אין יום כיפור, אַז כאָטש] אפילו מיטן דָּרָךְ הַטְּבֵעַ [דאַרף אויך זיין] ולא אירע קרי, [פונדעסטוועגן] איז דאָס אויך געווען אַ נֶס, פֿאַרוואָס, ווייל דער בַּעַל דָּבָר דער ס"מ פֿאַרלייגט זיך אויף די קדוּשָׁה.

י

אבל בדבר הבא מצד השטן, בנקל יותר שיארע נס, כי אין השטן מקטרג על זה. ולכן אמרו מאבימלך נתעברה שרה, ותלו שיהיה ח"ו מקור העמדת הכלל ישראל מאבימלך, דאו אין כאן שום תימה וחיזוק אם היה בזה נס איבערדעם האָבן זיי געזאָגט אַז ס'איז מְאָבִימְלֵךְ נתעברה שרה, [און] אַז ס'שטאַמט פון אַ רְשָׁע און ס'ווערט געבוירן אַ מְמֹזֵר, איז נישט קיין וואונדער [אפילו] אַז ס'געשעט נֶסִים, [דאצל הרשעים מצד הסטרא אחרא] קען זיין נֶסִים נאָךְ גרעסערע אויכעט.

מבטלה, הרי הן עובדין לחמה וללבנה ולכוכבים ולמזלות, זאָבד עולם מפני השוטים? אלא עולם כמנהגו נוהג, ושוטים שקלקלו עתידין ליתן את הדין. ○ דבר אחר, הרי שגזל סאה של חטים [והלך] וזרעה בקרקע, דין הוא שלא תצמח, אלא עולם כמנהגו נוהג והולך, ושוטים שקלקלו עתידין ליתן את הדין. ○ דבר אחר, הרי שבא על אשת חבירו, דין הוא שלא תתעבר, אלא עולם כמנהגו נוהג והולך, ושוטים שקלקלו עתידין ליתן את הדין. ¹ דאיתא במשנה אבות (אבות ה. ה): עֲשֶׂה נֶסִים נְעִשׂוּ לְאֲבוֹתֵינוּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, לֹא הִפְלִיָּה אִשָּׁה מֵרִיחַ בִּשָׂר הַקֹּדֶשׁ וכו', וְלֹא אִירַע קְרִי לְכַהֵן גָּדוֹל בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים וכו'.

ועל זה כתב בתוספות יום טוב שם: ולא אירע קרי לכן הגדול ביום הכפורים. יש מי שהקשה ולמה יארע לו קרי, אחר שהיה מזוין אותו כל שבעת הימים, והוא בטוהרה כל היום ההוא, ווקני העם כל הלילה לא יחשו מלזרוז. והתשובה, כי יצר הטוב ויצר הרע מתקוטטים זה עם זה כשני אויבים, וכשאחד מהן קרוב להיות מנוצח יתחזק על עמדו בראותו כי כלתה אליו הרעה, והרבה מן האנשים בעת פטירתן יתחזקו ויזכרו דברים טובים כאילו הם בריאים, ולזה היה קרוב מאד להיות הכהן בעל קרי. כן כתב במדרש שמואל בשם החסיד ז"ל.

איבערדעם האָבן זיי נאָר אַזויפיל געוואָלט 'באַהויפטן', אז מאַכמיַלך נתעבְרה שְׂרָה, [וממילא] וועלן זיי שוין נישט נתפְעל ווערן פון די נְסִים. וואָרן דעס וואָס ס'איז דאָ [מצד הסטרא אחרא, הרי ידוע כי] דער ס"מ איז גענוג שטאַרק [אף לעשות נסים, ובנקל שיארע נס בזה מכיון שאין מקטרג נגד זה, וממילא] ס'איז נישט קיין נְפִקָא מִיְנָה [אם הוא בטבע, רק] מעג זיין [אף בדרך נס, כי לפי דבריהם] האָבן זיי 'באשטאַנען' ס'זאל זיין נְסִים, וואָרן אַז ס'איז נאָר 'מאַכמיַלך' נתעבְרה שְׂרָה, מעג זיין [נסימ], דאָס איז גאַרנישט, ס'איז נישט קיין חֲשֵׁבוֹן, [דאָס] קומט נישט אין באַטראַכט'. [עד כאן ממה שאמרתי בחג הסוכות].

יא

ישׁוב הקושיות

הקדמה לישׁוב קושיא נ

מבואר בפסוק וַיִּתְרַצּוּ הַבְּנִים בְּקִרְבָּה, שהיתה מלחמה גדולה בין יעקב ועשו, וכדאיא במדרש שרצו להרוג זה את זה, ושחיה בזה גם מלחמה בין ה"מ והמלאך מיכאל, שרצו לשרוף זה את זה

[והנה] ס'שטייט דאָך אין פסוק וַיִּתְרַצּוּ הַבְּנִים בְּקִרְבָּה, [און] רש"י זאָגט^א זיי האָבן זיך געקריגט [בנחלת שני עולמות]. און ס'שטייט אין מדרש^ב און ילקוט שמעוני^ג, זֶה רָצָה לְהַרוֹג אֶת זֶה [וזה רצה להרוג את זה], זיי האָבן זיך געוואָלט הַרְגֵנֵן אַיינער דעם אַנדערן בְּמַעֵי אִמָּם, יַעֲקֹב מִיַּט עֵשׂוֹן. דערנאָך ברענגט ער ווייטער^ד, אַז דער ס"מ מיטן מלאַך מיכאל האָבן זיך געקריגט, זיי האָבן זיך געוואָלט פאַרברענען.

יב

והסיבה לזה, יען כי מן יעקב אבינו התחילה השתלשלות הכלל ישראל והמשך כח הקדושה בעולם, ולכן היה נגד זה מלחמה גדולה מצד כוחות המטריא אחרא

נו אַז מ'האָט זיך אַזוי פאַרלייגט, פאַרוואָס [טאקע] האָט מען זיך פאַרלייגט אויף יַעֲקֹב אַבִּינו [דייקא, איז דאָך נאָר ווייל] דאָס הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת פּוֹנעם פֿלל יִשְׂרָאֵל האָט זיך דאָך אָנגעהויבן פון יַעֲקֹב אַבִּינו.

^א פירוש: ארויסברענגען די נקודה.

^ב פירוש: מסכים געווען.

^ג רעין עוד בענין זה באורך בס"ג קרח תשכ"ז [לשון קדשו קונטרס ד, בכרך החדש אות רכ-רכז].

^א ברש"י (כה, כב): וַיִּתְרַצּוּ. על כרחך המקרא הזה אומר דורשני, שְׁסַתֵּם מה היא רציצה זו, וכתב אִם כֵּן לְמָה זֶה אֲנִכִי. רבותינו דרשוהו (בראשית רבה סג, ו, ומוכא להלן) לשון רִצְיָה, כשהיתה עוברת על פתחי תורה של שם ועבר, יעקב רץ ומפרכס לצאת, עוברת על פתחי עבודת אלילים, עשו מפרכס לצאת. דבר אחר מתרוצצים זה עם זה ומְרִיבִים בנחלת שני עולמות.

^ב בבראשית רבה (ט, ט): וַיִּתְרַצּוּ הַבְּנִים בְּקִרְבָּה, רבי יוחנן וריש לקיש, רבי יוחנן אמר זה רץ להרוג את זה, וזה רץ להרוג את זה. ריש לקיש אמר זה מתיר ציוויו של זה, וזה מתיר ציוויו של זה. רבי ברכיה בשם רבי לוי, שלא תאמר משיצא ממעי אמו נזדווג לו, אלא עד שהוא במעי אמו זירתיה מתוחה לקבליה, הדא הוא דכתיב (תהלים נח, ד) זָרוּ רְשָׁעִים מִרְחֹם. וַיִּתְרַצּוּ הַבְּנִים בְּקִרְבָּה, בשעה שהיתה עומדת על בתי כנסיות ובתי מדרשות, יעקב מפרכס לצאת, הדא הוא דכתיב (ירמיה א, ה) בְּטָרֶם אֶצְרֶךְ בְּטָן יְדַעְתִּיךָ, ובשעה שהיתה עוברת על בתי עבודת כוכבים עשו רץ ומפרכס לצאת, הדא הוא דכתיב זָרוּ רְשָׁעִים מִרְחֹם.

^ג בילקוט שמעוני (רמז קי), שהובא שם דברי הבראשית רבה דלעיל.

^ד בילקוט שמעוני (שם): וַיִּתְרַצּוּ הַבְּנִים בְּקִרְבָּה (תולדות כה, כב), שהיו חולקין בשביל העולם הזה והעולם הבא. באותה שעה רצה ס"מ להרוג יעקב במעי אמו, אלא שעמד מיכאל כנגדו. באותה שעה עמד מיכאל ורצה לשרוף לס"מ, עד שהושיב הקב"ה בתי דינים ביניהן.

דָּאָס איז דאָךְ דער פֿלל, [ווי]ן ס'שטייט (ישע"כ ט, כב) [כה אָמר ה' אַל בית] 'יעקב' אָשֶׁר פָּדָה אֶת אַבְרָהָם, [וודרו בכראשית רבה¹⁰ דאָף אברהם לא ניצול מכבשן האש אלא בזכות יעקב, ומפרש ביפה תואר]¹¹ ווייל פון אים איז אַרויסגעקומען י"ב שבטים און דער פֿלל ישראלי¹².

יג

מה שאין כן עד עתה, אף שכבר נולד יצחק והיה בן ס' שנה, עדיין לא ראו צמיחת הכלל ישראל, ובפרט כי יצחק עקר היה, וחשבו שלא יהיו לו בנים

[אָבער] ביז דעמאָלטס האָט מען נישט געקענט¹³ [עדיין, לראות העמדת הכלל ישראל]. איבערהויפט [שהרין] זיי זענען דאָךְ געווען עָקרים געוועזן פריער, [און] יצחק האָט נישט געקאָנט מוליד זיין, האָט נישט געקאָנט אַרויסקומען [דער כלל ישראל, מצד הטבע. אמנם עתה כשנולד יעקב], דאָרט, אַז ס'דאָרף אַרויסצוקומען קדוּשָׁה, דאָרט פאָרלייגט זיך דער ס"מ זייער שטאַרק.

יד

אמנם עתה כשראו שנולד יעקב, ויוצמה הכלל ישראל, התאמצו חיילות הסמרא אחרא להחליש כח הקדושה ח"ו, ועל כן נתעוררו עתה רשעי וליצני הרור להמעיט השפעת כח האבות, באומרם כי מאבימלך נתעברה שרה, וכאילו הכלל ישראל הם חס ושולם שלא מצד הקדושה, ושלכן אין תימה על הנס שאירע בלידת יצחק מעיקרא, ובלידת יעקב עתה נו אַז מ'האָט דאָס דורכגעבראַכן, ס'איז געשען אַזאַ גרויס נס, יעקב אָבינו איז

¹⁰ בכראשית רבה (סג, ב): עֵטְרַת זְקֵנִים בְּנֵי בָנִים (משלי יז, ו). האבות עטרה לבנים, והבנים עטרה לאבות. האבות עטרה לבנים, שנאמר (סם) וְתַפְאֵרַת בָּנִים אֲבוֹתָם. הבנים עטרה לאבות, דכתיב עֵטְרַת זְקֵנִים בְּנֵי בָנִים. ○ רבי שמואל בר רב יצחק אמר, אברהם לא ניצל מכבשן האש אלא בזכותו של יעקב. מִשָּׁל אחד שהיה לו דין לפני השלטון, ויצא דינו מלפני השלטון לישרף, וצפה אותו השלטון באסטרוולוגיאה שלו שהוא עתיד להוליד בת והיא נשאת למלך, אמר כדאי הוא להנצל בזכות בתו שהוא עתיד להוליד והיא נשאת למלך. כך אברהם יצא דינו מלפני נמרוד לישרף, וצפה הקב"ה שיעקב עתיד לעמוד ממנו, אמר כדאי הוא אברהם להנצל בזכותו של יעקב, הדא הוא דכתיב לָכֵן כַּה אָמַר ה' אֶל בֵּית יַעֲקֹב אֲשֶׁר פָּדָה אֶת אַבְרָהָם, יעקב פדה את אברהם. ○ דבר אחר עֵטְרַת זְקֵנִים בְּנֵי בָנִים, וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם.

¹¹ ביפה תואר (על הב"ר שם): אברהם לא ניצול מכבשן האש אלא בזכות יעקב. תימה למה לא היה אברהם כדאי להנצל בזכותו שמסר עצמו על קידוש ה', שהוצרך לזכות יעקב וכו'. ועוד קשה למה לא ניצול בזכות יצחק, כמו יעקב וכו'. ועוד קשה שהמשל בלתי צודק, דקאמר שיצא דינו לישרף, והרי אברהם אבינו אין דינו לישרף, ואם מלפני נמרוד יצא דינו לישרף, מלפני ה' שליט על כל הארץ אין דינו לישרף.

והנראה לי שמן הדין שכל מי שימסור נפשו על קידוש ה' אין ראוי שיצילהו ה', כי טוב השלימות הגדול הזה, וכמו שכתב בעל העקידה בשער פ"ג וכו', ולזה לא נזקק הקב"ה להציל ר' עקיבא וחביריו. ואם ניצולו תחננה מישאל ועזריה, היינו לשרב מתלעות עול, שאמר (דניאל ג, טו) וּמִן הוּא אֶלֶק דִּי יִשְׁוֹבְכוּן מִן זְדִי, וכן יהושע הכהן גדול, כדי שלא יספה בעדת חטאים ההם ויחשב כאחד מהם (ע"י סנהדרין גג). גם דניאל, להשיב תמורתו לגוברייה די אכלו קורצייא (דניאל ו, כה). והקש על זה כל הניצולים לאיזה סיבה צריכה להם לפי שעתם, הא לא הכי אין להצילים. ולזה אברהם מצד עצמו, הדין היה שישרף, כי זהו הטוב והראוי לו, אלא מפני משך הזרע הטהור שעדיין לא יצא ממנו ניצול, ולהכי נקט יעקב, שהוא שלשלת היחס אשר היתה מטתו שלימה. ומכל מקום לא אמר שיצא דינו מהקב"ה, שלא ליחס חובה להשי"ת.

¹² רבינו קיצר כאן בהענין, כי כבר האריך בדברי היפה תואר אלו בכמה מקומות.

¹³ ו"ל הרמב"ן (לך יב, ח): וַיִּקְרָא אֶת שְׁם ה' וכו', שהיה קורא בקול גדול שם לפני המזבח את שם ה', מודיע אותו ואלקותו לבני אדם וכו'. וכן אמר הכתוב ביצחק (תולדות כו, כד) וכו' שבנה מזבח ויקרא בשם ה', כי בא במקום חדש אשר לא שמעו את שמעו ולא ראו את כבודו, והגיד כבודו בגוים ההם. ולא נאמר ביעקב כן, מפני שהוליד בנים רבים כולם עובדי ה', והיתה לו קהלה גדולה נקראת 'עדת ישראל', ונתפרסמה האמונה בהם, ונודעה לכל עם.

ו"ל הרמב"ם (עבודה זרה א, ג): ויצחק הודיע ליעקב [דרך אברהם], ומינהו ללמד, וישב מלמד ומחזיק כל הגוים אליו. ויעקב אבינו למד בניו כולם, והבדיל לוי ומינהו ראש והושיבו ביישיבה, ללמד דרך ה' ולשמור מצוות אברהם. וצוה את בניו שלא יפסיקו מבני לוי ממונה אחור ממונה, כדי שלא תשכח הלימוד. והיה הדבר הולך ומתגבר בבני יעקב ובנולדים עליהם, ונעשית בעולם אומה שהיא יודעת את ה'.

נִיצוּל גֵּוּוֹאָרְן [מענין ההתרוצצות ומלחמה עם עשו ושרו], און זיי זענען געהאַלפֿן געוואָרן [יצחק ורבקה, שנפקדו בבנים]. הָאָט מען [שוין] געזען ס'וועט אַרויסקומען אַ פֿלל ישׂרָאֵל, און ס'וועט זיין תּוֹרָה מיט קְדוּשָׁה אויף דער וועלט, [ממילא אויף אזא זאך] פֿאַרלייגט זיך דער בעל דָּבָר.

טו

[ועל כן חשבו עתה הרשעים וליצני הדור] נו וואָס קאָן מען טון דעמאָלטס [להמעיט ח"ו כח הקדושה], הָאָבן זיי זיך מַיִשֵׁב געווען, הָאָבן זיי 'אַנגעהויבן צו שרייען' מַאָבִימְלֶךְ נִתְעַבְרָה שְׂרָה, ס'איז בלויז מַמְזָרִים, איז עס נישט קיין וואונדער [מה שאירע נס בלידת יצחק (כדלעיל באות י), וכן בלידת יעקב].

טז

ישוב קושיא א

ואתי שפיר מה שהעמידה התורה רמו זה לסתור טענת ליצני הדור, דייקא עתה לאחר שנולד יעקב [ולכן דייקא] דעמאָלטס איז געווען די צייט [שאמרו כן], דעמאָלטס איז געווען די צייט אַז זיי זאָלן אָנהענגען און זאָלן שרייען מַאָבִימְלֶךְ נִתְעַבְרָה שְׂרָה. [איבערדעם דעמאָלטס] הָאָט געמוזט געשען אַ נס [שיצייר הקב"ה קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם], הָאָט מען געוויזן דאָס איז נישט מַאָבִימְלֶךְ, נאָר דאָס איז דאָס 'אַלטע געשטעל', דאָס איז אזוי ווי אברהם אבינו, [און] דעס וועט 'בלייבן' קְדוּשָׁה וְטִהָרָה.

יז

כי בכל דבר תלוי מוהיכן הוא המקור שלו, והם צעקו לטעון עתה כי המקור הוא מאבימלך, ולזה הודיעה התורה לסתור דבריהם, כי באמת הכל הוא ממקור קדוש מאברהם אבינו, ולא מאבימלך

וואָרן [ביי] יעדע זאך קוקט מען דעם מקור.

[אויב] קומט דאָס אַרויס פון אַבִימְלֶךְ, פון אַ רָשָׁע, לאַזט זיך אויס פון דעם 'רָשָׁעוֹת און מַמְזָרִים'.

[אַבער אויב] קומט עס אַרויס פון אברהם אבינו, בלייבט דערפון 'צדקות'.

יח

הָאָט מען געוויזן ניין, [נאָר] אַז 'דאָס' איז דער מקור, און פון דעם וועט אַרויסקומען [קדושה וטהרה וצדקות].

איבערדעם איז היצט געווען דער זמן וואָס מ'האָט געמוזט ווייזן [שקלסתר פניו דומה לאברהם].

יט

ישוב קושיא א-ב

ובזה יבואר כוונת רש"י שכתב כאן יעקב ועשו האמורים בפרשה, דבא לתרץ קושייתינו למה דייקא עתה הודיע התורה כי אברהם הוליד את יצחק. ולזה כתב כי עתה נולד "יעקב ועשו", אשר היה בנייהם מלחמה הגדולה בין כחות הקדושה וכחות הסמרא אחרא, ולכן נתעוררו עתה ליצני הדור לומר מאבימלך נתעברה שרה, ובא הכתוב לשלול ולסתור דבריהם

איבערדעם זאָגט דער פסוק [אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק, און] רש"י וויל דאָ באַוואַרענען [באומרו יעקב ועשו האמורים בפרשה, דבא לבאר] פֿאַרוואָס זאָגט ער 'דאָ' אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק, [וכמו שמפרש רש"י בזה דהוא] וועגן דעם ווייל מ'האָט געזאָגט מַאָבִימְלֶךְ [נתעברה, ולכן צר קלסתר פניו דומה לאברהם שיעידו הכל שהוא בן אברהם. ויוקשה לכאורה] פֿאַרוואָס הָאָט מען 'היצט' געזאָגט, [ולזה פירש"י וְאֵלָה תוֹלְדֵת יִצְחָק, יעקב ועשו האמורים בפרשה], ווייל

ס'איז געווען יעקב מיט עשׂוין צוזאמען [ונלחמו זה כנגד זה, על כן] איז געווען דעס גרויסע נס [שצד קלסתר פניו דומה לאברהם], איבערדעם מוז מען דאָס זאָגן [אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יַעֲקֹב].

איבערדעם באַוואָרנט דאָס רש"י, וְאַלְהַ תּוֹלְדֵת יַעֲקֹב בֶּן אַבְרָהָם, און פאַרוואָס מוז ער [נאָך] זאָגן אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יַעֲקֹב, ווייל ס'איז געווען יעקב וְעֵשָׂו הָאֻמְרִים בְּפָרְשָׁה, ס'איז געבוירן געוואָרן יעקב מיט עשׂוין, [און] ס'איז געווען אַ גרויס נס, אַ גרויסע מְלַחְמָה [בין יעקב ועשו, ובין מלאך מיכאל והס"מ. און] ביי אַזאַ גרויסע מְלַחְמָה [כשהבעל דבר מתגבר] פּרוּבִירט מען זיך [בכל מה ששייך, ומן השמים עוזרים שמתקיים הפסוק] כָּלִי יוֹצֵר עֲלֵיךָ [לא יצִלֶח] וְכָל לְשׁוֹן תְּקוּם אִתָּךְ לְמִשְׁפַּט תְּרַשְׁעֵיט [ישעי' נד, יז]. איבערדעם האָט געמוזט זיין אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יַעֲקֹב [לבטל 'הלשון' של ליציני הדור].

[ולא בא לומר שעשו הוא בכלל תולדות יצחק, כי לעולם רק יעקב בלבד הוא בכלל זרע יצחק. אלא בא לומר, דכיון שיעקב נולד ביחד עם עשו, והיה ביניהם מלחמה גדולה, על כן יובן במה שהוצרך הכתוב לומר כאן יתור הלשון אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יַעֲקֹב. (ומיזשבגם קושיא ב).]

ב

ביאור דברי רש"י בפסוק: עַד כִּי גָדַל מְאֹד

ברש"י מפרש: כִּי גָדַל מְאֹד. שהיו אומרים, וכל פרדותיו של יצחק, ולא כספו וזהו של אבימלך איך געדענק איך האָב אַמאָל געזאָגט, כ'האָב געזאָגט [שוין] לֵאנֹג אַמאָל ביי אונז טאַקע, ביי אַזאַ אַסיפּה² וועגן די ישיבה ביי אונז³, [והיה גם כן] פונקט אין פרשת תולדות.

האָב איך געזאָגט - בְּתוֹךְ הַדְּבָרִים געזאָגט - [לפרש] וואָס ס'שטייט אין די וואָכעדיגע סדרה (כו, יג) וַיִּגְדַּל הָאִישׁ [וַיִּלְךְ] הַלֹּךְ וַיִּגְדַּל [עד כִּי גָדַל מְאֹד, און נאָכדעם] האָט אבימלך געזאָגט (שם, טו) לֵךְ מֵעַמְנוֹ, זאָלסט דיר גיין פון אונז, כִּי עֲצַמְתָּ מִמֶּנּוּ מְאֹד, ביסט [זייער] שטאַרק.

¹ וכמו שהביא בתנחומא (סימן ה) פסוק זה לכאן. וז"ל שם: אלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק, זה שאמר הכתוב כל כלי יוצר עליך לא יצלח וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיעי. ○ אתה מוצא ישראל אומרים לפני הקב"ה, רבון העולמים, רָאָה הַיֵּךְ הַעֲכוּ"ם משתעברין בנו, אין להם מלאכה אחרת אלא יושבין ומתיעצין עלינו, שנאמר (איכה ג, ג) שְׁבַתְּם וְקִימְתֶם הַבִּיטָה אֲנִי מִגְּיִנְתֶם. אמר להן הקב"ה מה הן מועילין, גוזרין עליכם גזירות ואני מבטלן ושוברן, שנאמר אני 'מנגינתם', כמה דאת אמר (לך יד, ט) וַיִּכְרֹתֶךָ קַל עֲלִיּוֹן אֲשֶׁר 'מגן' צִרְיָהּ וגו'. ○ וַיִּצְוּ פְרָעָה לְכָל עַמּוֹ לֵאמֹר כָּל הַבֶּן הַיְלֹד הַיְאֹרֶה וגו' (שמות א, כב), ורוח הקודש צווחת (איכה שם, לו) מִי זֶה אָמַר וַתְּהִי ה' לֹא צָוָה, פְּרַעַה צוּהָ, ה' לֹא צוּהָ, אֲלֵא וְכֹאשֶׁר יַעֲנֵנו אֲתוֹ כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ (שמות שם, יב). הֵמָּן בִּקֵּשׁ לְהַשְׁמִיד אֶת כָּל הַיְהוּדִים, וְהוּא לֹא בִיקֵשׁ, וַיִּהְיֶה פוֹךְ הוּא אֲשֶׁר יִשְׁלֹטוּ הַיְהוּדִים וגו' (אסתר ט, א). בלך ובלעם ביקשו לקלל את ישראל, וְהוּא לֹא בִיקֵשׁ, שנאמר (תצא כג, ו) וְלֹא אָבָה ה' אֱלֹקֶיךָ לְשַׁמֵּעַ אֶל בְּלַעַם וגו'. לפיכך כתיב מִי זֶה אָמַר וַתְּהִי ה' לֹא צָוָה, הוּא כָּל כְּלִי יוֹצֵר עֲלֵיךָ לֹא יִצְלַח. אדריאנוס אמר לרבי יהושע, גְּדוּלָּהּ הַכְּבֻשָׁה הַעוֹמֶדֶת בֵּין שְׁבַעִים זַבִּים, אֲמַר לִיָּה גְדוּלָּהּ הוּא הַרוּעָה שְׂמַצִּילָהּ וְשׁוֹמְרָהּ, וְשׁוֹבְרָן לִפְנֵיהָ, הוּא כָּל כְּלִי יוֹצֵר עֲלֵיךָ לֹא יִצְלַח. [ועיין מה שהאר"ך רבינו בביאור התנחומא, במסיבה מוצ"ש תולדות תשכ"א, ועיין שם עוד כמה ענינים הקרובים לדרוש דכאן].

² באסיפה כללית (גענעראל פארוואמלונג) שהתקיימה בפרשת תולדות תשכ"ה לצורך החזקת המוסדות שהיו במצב קשה באותה תקופה (ונדפס בלש"ק בחידושי תורה למסיבות בפרשתן). וכן אמר רבינו בחינה זו גם במסיבה להחזקת הישיבה א' מקץ תשכ"א (נדפס בלה"ק שם בפ' מקץ, ובלשון אידיש ברברות קודש למסיבות ה"א). [אולם גם שם מוזכר שכבר אמר זאת, ואולי שאמר כן רבינו גם באיזה מסיבה להחזקת הישיבה שהתקיימה בשנים הראשונות באמערקא (מה שלא נרשם בשעתו)].

³ היינו באסיפה להחזקת מוסדות סאטמאר. [משא"כ דרוש דכאן נאמר להחזקת כולל שומרי החומות].

זאָגט רש"י²², שְׁהָיו אומרים מ'האָט געזאָגט, זָבַל פֿרִידוֹתָיו שֶׁל יִצְחָק אָבִינוּ, דאָס מיסט פון די פֿרידות פון יִצְחָק אָבִינוֹן, וְלֹא כִסְפוּ וְזָהְבוּ שֶׁל אָבִימֶלֶךְ.

כא

קושיא ו

והוא תימה, שהרי אבימלך היה מלך גדול, וכלום חסר בבית המלך, ובודאי היה לו עושר רב, ואם כן האך אמרו ולא כספו וזהבו של אבימלך, וכאלו אין כספו וזהבו נחשב למאומה

ו) לכאורה (קשה, וכי) פֿלוֹם חָסַר בְּבֵית הַמֶּלֶךְ²³ (ובודאי היה לאבימלך עושר גדול מאוד). (והרי בפשטות נראה כי) ס'איז א געוואַלדטיגע גוֹזְמָא (מה שאמרו עליו כן), ס'איז נישט צו פֿאַרשטיין וויאזוי דאָס איז מעגליך, (שהרי וכי) איז דען פֿאַרהאַנדן ביי אַ מֶלֶךְ (שיהא חסר אצלו כלום, והלא בודאי כי) וואָס ס'טוט זיך ביי אַ מֶלֶךְ דאָס קאָן זיך נישט טון ביי קיין פֿריוואַטן מענטש (ואפילו בעושר היותר גדול).

ממילא אפילו דו וועסט (שוין) זאָגן פֿסְפוּ וְזָהְבוּ (של יצחק), אַז ער פֿאַרמאָגט מער פון מֶלֶךְ, איז אויך אַ גוֹזְמָא. אָבער (לומר עוד כי) דאָס מיסט פון די פֿרידות (לחור), היו יותר מכספו וזהבו של המלך, איז דאָךְ (גאָר) אַ גרויסע גוֹזְמָא.

כב

קושיא ז

וביותר יוקשה על אומרם זבל 'פרידותיו' של יצחק, והאך אפשר שיצחק היה לו פרידות, והלא מבואר בנגמרא דאסור לגדל פרידות בביתו, ורבי פנחס בן יאיר אמר על זה כי המגדל פרידה כאלו מלאך המות יש לו בביתו, כי הוא דבר מסוכן

ז) אויסערדעס איז אַ גרויסע קְשִׁיאַ (האיך אפשר שהיה ליצחק פֿרידות). (והלא) די גמרא זאָגט²², רבי פֿינחס בן יאיר איז געקומען צו רבי - אין חולין דף ז' - האָט ער (דאָרט) גערטאָפֿן אַ פֿרידה אין הויז, האָט ער נישט געוואַלט אַריינגיין, (ואמר הטעם כי ישנו) אַ מֶלֶךְ הַמֶּמְתָּה אֵין שטוב, (כי פֿרידה הוא דבר מסוכן), וואָרן מעולם מ'האָט נישט געזען אַ פֿרידה זאָל בייסן און מ'זאָל לעבן בלייבן, ס'איז אַ מֶלֶךְ הַמֶּמְתָּה. איז ער אַוועק (מבית רבי).

²² ברש"י (כו, יג): פי גדל מאד. שהיו אומרים, זבל פרידותיו של יצחק, ולא כספו וזהבו של אבימלך. (והוא מלשון הבראשית רבה (סד, ז)).

²³ מלשון הגמרא בשבת (קנג), וקהלת רבה (ט, ח. ובילקוט שמעוני שם רמו תחקט).

²⁴ בנגמרא חולין (דף ז): רבי פנחס בן יאיר הוה קאזיל לפדין שבויין וכו', שמע רבי (פירש"י: דהוה קאתי ר' פינחס) נפק לאפיה, אמר ליה רצונך סעוד אצלי (יהי רצונך לסעוד אצלי), אמר לו הן וכו', מיהא השתא מסרהיבנא (לשון בהלה ומהירות כלומר צריך להמהר ולילך לדבר מצוה ואין פנאי לסעוד) דבמלתא דמצוה קא טרחנא, כי הדרנא אחינא עיילנא לגבך. כי אתא, איתרמי על בההוא פיתחא דהוה קיימין ביה כודנייתא (פרידות) חוורתא, (ושל רבי הין), אמר מלאך המות בביתו של זה (שמכה ושוב אין המכה חיה, כדלקמן), ואני אסעוד אצלו. שמע רבי נפק לאפיה, אמר ליה מזובינא להו, אמר ליה וְלִפְנֵי עוֹר לֹא תִתֵּן מִכְשָׁל (דכי היכי דאסיין לך אסירן לאחריני, והא ליכא למימר דמזבן להו לעובדי כוכבים, דתנן (עבודה זרה יד): אין מוכרין להם בהמה גסה). מפקרנא להו (אשלחם ביערות דעלמא להפקרן), מפשת הזיקא (דמתוך שלא יהיו נשמרות ירבו נזקיהן). עקרנא להו (מנשר פרוטותיהן שלא יוכלו לבעט, ועדיין הן יכולין לילך. ובל תשחית ליכא, שיהו ראיות לדישה), איכא צער פְּעֻלֵי חַיִּים. קטילנא להו, איכא פל תְּשַׁחִית. הוה קא מבתש ביה טובא (מפציר, וחכירו בשכועות ל:). גבה טורא ביניהו (והבדילין) וכו'.

אמר רבי יהושע בן לוי, למה נקרא שֶׁמֶן (דכודנייתא) יָמִים (דכתוב (וישלח לו, כד) אֲשֶׁר מִצָּא אֶת הַיָּמָס), שאימתם מוטלת על הבריות. דאמר רבי חנינא (ורפא היה, ומכא מייתי לה במסכת יומא (מט) בהוציאו לון, מימי לא שאלני אדם על מכת פרדה לבנה, והיה (משמע שמת המוקה). והא קחזינא דחיי, אימא וחייית (לשון נקבה, ואמכה קאי, שאין המֶּמְתָּה מתרפתא). והא קחזינא דמיתאי, דחיוורין ריש כרעייהו קא אמרינן (פי' פרידות שריש כרעייהן לבנות, ולא כל הפרידות).

האָט רבי געזאָגט איך וועל עס פאַרקויפֿן. [ועל זה אמר לו ר' פינחס בן יאיר] איי וויי, דו וועסט דאָך עוֹבֵר זיין אויף לְפָנַי עוֹר [לא תתן מְכַשֵּׁל] [קדושים יט, יד], [שהרי גם] יענער טאָר דאָך עס נישט האַלטן, 'דו' טאָרסט עס נישט האַלטן און 'יענער' טאָר [עס] אויך נישט האַלטן, [וממילא] טאָמער וועסט עס געבן פאַר עמיצן וועסטו עוֹבֵר זיין אויף לְפָנַי עוֹר.

[ואמר רבי] איך וועל עס מִפְקִיר זיין, [אמר לו רבי פינחס בן יאיר] אוי וויי געוואַלד, ס'וועט דאָך נאָר מאַכן הַזִּיקוֹת, וועט נאָך אַרגער זיין. איז נישט געווען קיין עֲצָה [ווען] ער האָט געטראָפֿן אַ פֿרִידָה.

כג

על כל פנים מ'זעט דאָך אין די גמרא מְבוּאָר, אַז מ'טאָר נישט האַלטן קיין פֿרִידוֹת, ס'איז [ווי] אַ מְלָאָך הַמּוֹת אין שטוב. און פּלוּצִים האָט ער [יצחק] געהאַט 'אַזויפּיל פֿרִידוֹת' אַז דאָס מיסט פון די פֿרִידוֹת איז מער ווערד געווען ווי פֿספּוּ וְזָהָבוּ שֶׁל אַבִּימֶלֶךְ? וויאָזוי איז דאָס מעגליך [אַז] ער זאָל [עס] מעגן האָבן, [והרי האבות הקדושים] זיי זענען דאָך געווען שוֹמְרִים מִשְׁמֶרְתָּהּ שֶׁל תּוֹרָה, [וכי] האָבן זיי געהאַלטן אַזויפּיל מְלָאָכֵי הַמּוֹת געהאַט אין שטוב? ס'איז אינגאַנצן נישט פאַרשטיין.

כד

ישׁוּב קוּשִׂיא ו-ז

אמנם כבר ביארתי בזה, ריש לדיוק בלשון רש"י שכתב שְׁהָיוּ אוֹמְרִים כך, דמזה משמע שבאמת לא היה ולא נברא, כי יצחק לא היה לו פרידות כלל, וכספו וזהבו של אבימלך שפור היה חשוב להם. אלא שליציני הדור אמרו כך, כדי להחליש האנשים מלחמוך ביד צדקותיו ופעולתיו של יצחק, באומרים שכבר יש לו כסף וזהב לאין שיעור האָב איך געזאָגט, כ'האָב מ'דיק געווען דאָס לְשׁוֹן, [אַז] ס'שטייט נישט אין פסוק אַז ער האָט 'געהאַט' אַזויפּיל, [און אפילו אַז] ער האָט 'געהאַט' פֿרִידוֹת שטייט נישט. [נאָר] ס'שטייט [בלשון רש"י והמדרש] שְׁהָיוּ אוֹמְרִים, מ'האַט 'געזאָגט' [אַזוי]. אַז מ'וויל זיך פאַרלייגן [אויף איינעם], זאָגט מען אַזוינס וואָס ס'הייבט זיך נישט אָן און ס'לאָזט זיך נישט אויס, זאָגט מען ליגנט'ס, זאָגט מען [אפילו] ליגנט.

כה

ס'איז טאָקע נישט געווען [אַזוי באמת], ס'שטייט נאָר שְׁהָיוּ אוֹמְרִים. [וויל] זיי האָבן אים געוואַלט מְשַׁפֵּיל זיין [כבודו], האָבן זיי געזאָגט [להלשין עליו כי] ער האָט מְלָאָכֵי הַמּוֹת אין שטוב, ער 'ציעט אויף' בלויז מְלָאָכֵי מוֹת, ער האָט פּיל פֿרִידוֹת האָט ער. [עטס מיינטס] 'געלט' פעלט אים! זיי האָבן גע'דַרְשֶׁנֶט [להוציא קול לרבים, כי יש] אַזויפּיל געלט [הרבה יותר] פון די פֿספּוּ וְזָהָבוּ שֶׁל אַבִּימֶלֶךְ.

כו

[וכמו שרואין כהיום] די וואָס זיי ווילן מְשַׁפֵּיל זיין [את כח האמת] און זיי ווילן מִפְסִיד זיין [שלא יתנו ממון להחזקת התורה והאמת], זאָגט מען [הַלְשָׁנוֹת ובלבולים שונים עליהם]. מ'זאָגט ליגנט כְּסֻדָר.

כו

ס'שטייט נישט געמאָלדן אַז ער האָט 'געהאַט' (פרידות), נאָר שְׁהִיו אוּמְרִים, מ'הָאָט 'געזאָגט'.

אבימלך האָט געוואָלט זאָגן לִי מַעֲמָנוּ, ער האָט געוואָלט פון אים 'פֿטור ווערן', האָט ער געזאָגט הער וואָס מ'זאָגט אויף דיר, האָט ער נאָכגעזאָגט דעס וואָס מ'זאָגט אין 'די גאָס'.

כז

[און] אַז מ'זאָגט נאָך [דעס] וואָס מ'זאָגט אין די גאָס, נו ווייסט מען שוין וואָס דאָס איז, ווייסט מען [אַז] דאָס איז בלויז שפּלֹת (של אנשי הדור^{כה}, און] דאָס איז שְׁקָרִים וּכְזָבִים וואָס מ'זאָגט [אַלץ].

[ווייל] אַז מ'וויל מַשְׁפִּיל זיין דעם כַּח הַקְדוּשָׁה, זאָגט מען 'אַלעס', זאָגט מען [אַזעלכע זאַכן] וואָס ס'הייבט זיך נישט אָן און ס'לאָזט זיך נישט אויס.

[איבערדעם] שטייט נישט [אַז] ס'איז געווען [פרידות], נאָר [אַז] מ'הָאָט געזאָגט. דאָס קער אַלעס צו דעם [לענין מה שרצו בהשפלת כחו והשפעתו, ולכן אמרו כך בכדי לעשת רושם שלא יתנו לו אנשים שום תמיכת כסף עבור צדקותיו ופעולותיו, מכיון שכבר יש לי די מספיק כסף וזהב עד למאוד]. [עד כאן ממה שאמרתו כבר].

כח

ולפי דרכינו כאן יש להוסיף בזה, הנהגה הפרידה הוא דבר הנולד מסוס וחמור, ואם כן הוא כענין 'ממורות', שנולד על ידי כלאים באיסור, וכמבואר בפסוק הוא עֲנָה אֲשֶׁר מִצָּא אֶת הַיָּמִים, ופירש"י דלפי שענה היה ממור, לכן הביא פסולין לעולם

און עקסטערדעם [יש להוסיף בזה עוד לדרכינו עתה. הנהגה] ס'שטייט^{כז} [בַּרְעֲתוֹ אֶת הַחֲמֹרִים] לְצַבְעוֹן אָבִיו, שטייט אין פסוק הוא עֲנָה אֲשֶׁר מִצָּא אֶת הַיָּמִים, ער האָט 'אויפגעטון', ער האָט 'ערוואַרבן'^{כז} יָמִים. די פֿרידות ווערן אַזוי אָנגערופֿן [יָמִים, ווי] די גמרא זאָגט^{כח} [לפי] שמוטל 'אַימַתָּם' על הבריות. זאָגט רש"י^{כט}, ווייל ער [עֲנָה בֶן צַבְעוֹן] איז געווען אַ מְמֹר, איבערדעם האָט ער מִמְצִיא געווען פֿרידות וואָס איז מִמְזִרִים [מן סוס וחמור].

ל

ולכן הליצני הדור לשיטתם שרצו לתלות לידת יצחק באבימלך, כדי שיחשבו שמקור הכלל ישראל הוא בדרך ממורות, לכן הלשינו עליו גם זה שהוא מגרל פרידות, וכעין שכתב רש"י בענין 'עננה' [ולדרכינו שליציני הדור הוא שאמרו כך על יצחק שיש לו פרידות שהם כממזרים, מובן שפיר כיון

^{כה} או הכוונה על שרוצין 'בְּהַשְׁפֵּל' כח הקדושה, וכזהמשך שלאחר זה.

^{כז} בפרשת וישלח (לו, כד): וְאֵלֶּה בְּנֵי צַבְעוֹן וְאִיָּה וְעֵנָה, הוא עֲנָה אֲשֶׁר מִצָּא אֶת הַיָּמִים בְּמִדְבַר בַּרְעֲתוֹ אֶת הַחֲמֹרִים לְצַבְעוֹן אָבִיו.

^{כז} פירוש: ערפינדן.

^{כח} בגמרא חולין (ט:). ולשון הגמרא בזה הובא לעיל בסוף הערה כד, והובא גם ברש"י דלהלן בסמוך.

^{כט} ברש"י וישלח (סו): הוא עֲנָה. האמור למעלה שהוא אחיו של צבעון, וכאן הוא קורא אותו בנו, מלמד שבא צבעון על אמו והוליד את ענה: אֶת הַיָּמִים. פֿרִדִּים, הרביע חמור על סוס נקבה, וילדה פֿרִד. והוא היה ממזר, והביא פסולין לעולם (חולין ה). ולמה נקרא שמם יָמִים, שאימתן מוטלת על הבריות, דאמר רבי חנינא מימי לא שאלני אדם על מכת פרדה לבנה וחיתה, כי המכה לא תתרפא לעולם.

דאָס האָט גיקערט צו דער שײַטה [של ליציני הדור, וואָס] זיי האָבן דאָך געשריגן מאַבימלך
נתעברה שרה [ואם כן חס ושלום] איז ער דאָך אַ מַמְזֵר, 'איבערדעם' האָט ער געהאַט
אַסאַך פֿרידות.

[ווייל] דאָס איז דאָך האַ בַּהָא תְּלִיא [וכדברי רש"י בענין עֲנָה אֲשֶׁר מֵצָא אֶת הַיָּמִים].
איבערדעם האָבן זיי געזאָגט [דוקא הלשנה זו כי] ער האָט אַזויפיל 'פֿרידות', אַז זָבַל
פֿרדוּתוֹ וְלֹא פִסְפוּ וְזָהְבוּ שֶׁל אַבִּימֶלֶךְ, זיי האָבן 'געזאָגט' [אף שלא כן היה אָמַת], אָבער
זיי האָבן געקלערט [אַז] זיי וועלן אים מַפְסִיד זיין מיט 'געלט' [און] מיט אַלעמען.
[ונמצא כי ענין זבל פרידותיו] דאָס קער אויך צום עֲנִיָן [של מאבימלך נתעברה זרה]. דאָס
איז דער דָּרְךְ [של ליציני הדור].

לא

ביאור בפרשת וירא – בפסוקי מעשה אבימלך

איך האָב געזאָגט [לפרש וואָס] ס'שטייט ביי אַבִּימֶלֶךְ'ן, אין פרשת וירא (כ. ט-א),
פריער אין יענע וואַכעדיגע סדרה, ביי שָׁרָה אַמְנוּ, ווען זי איז נִלְקָחָה לְבֵית אַבִּימֶלֶךְ.
ס'איז אַ פֿלאַ דאָס לשון אין פסוק [דאָרט], איך האָב נישט געזען דערויף קיין
פֿשֵׁט, קיין תִּירוּץ [מספיק].

לב

כתיב בפרשת וירא: ויקרא אבימלך לאברהם ויאמר לו מה עשית לנו ומה חטאתי לך כי הבאת עלי ועל ממלכתי
חטאה גדלה וכו'. ויאמר אבימלך אל אברהם מה ראית כי עשית את הדבר הזה. ויאמר אברהם כי אמרת רק אין
[ראת אלהים במקום הזה וגו']

[דהנה] אין פסוק שטייט, אַבִּימֶלֶךְ האָט געפרעגט [מאברהם] מַה עֲשִׂיתָ לָנוּ וּמַה
חֲטָאתִי [לך], וואָס האָב איך געזינדיגט, כִּי הִבֵּאתָ עָלַי [ועל ממלכתי] חֲטָאָה גְדוֹלָה, דו
האָסט אויף מיר געברענגט אַזאַ גרויסן עוֹן, מַעֲשִׂים אֲשֶׁר לֹא יַעֲשׂוּ עֲשִׂיתָ עִמָּדִי. [און]
שוין, און ס'שטייט נישט גאַרנישט [מער], ס'שטייט נישט וואָס ער [אברהם] האָט
געענטפערט.

[נאָכדעם] זאָגט נאָכאַמאָל דער פסוק, 'וַיֹּאמֶר' [אַבִּימֶלֶךְ אֶל אַבְרָהָם], ער האָט געזאָגט,
מַה [ראית] כִּי עֲשִׂיתָ [את] הַדָּבָר הַזֶּה, פֿאַרוואָס האָסטו דאָס געטון.
[וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם] האָט ער אים געענטפערט, כִּי אָמַרְתִּי רַק אֵין יִרְאֵת אֱלֹקִים בְּמָקוֹם
הַזֶּה [והרגוני על דבר אשתי].

לג

קושיא בפרשת וירא

ויש להבין מה שבמאמר אבימלך כתיב ב' פעמים 'וַיֹּאמֶר', ולא נאמר תשובה מאברהם רק אחר מאמר השני. דממה
נפשך, אם הכל מאמר אחד, למה כתיב 'וַיֹּאמֶר' פעם שני. ואם הם ב' מאמרים, למה לא השיב לו אברהם על
מאמר הראשון

לכאורה, אויף דער ערשטער מימרא שטייט גאַרנישט קיין תְּשׁוּבָה [מאברהם].
[וקשה] ממה נפשך, [אויב] האָט ער [אבימלך] נישט געוואָרט אויף [א] תְּשׁוּבָה ווען
ער האָט עס געזאָגט [רק עדיין המשיך בשאלתו], איז דאָך עס איין מימרא [עם שלאחריו, ואם
כן] פֿאַרוואָס שטייט נאָכאַמאָל 'וַיֹּאמֶר', ס'שטייט צוויי מאל וַיֹּאמֶר, קודם אַז ער האָט
געפרעגט [די ערשטע מימרא], און נאָכדעם שטייט נאָכאַמאָל וַיֹּאמֶר, צוויי מאל.

ממה נפשך, אַז דאָס איז געווען איין מײַמָרָא (למה לי ׳וַיֵּאמֶר׳ בתרא). איז דאָס נישט געווען איין מײַמָרָא? (נאָר עס) איז דאָ געווען עפעס אינדערמיט, נו וואָס האָט ער [נישט געענטפערט], ער איז געבליבן אָן תְּשׁוּבָה, ער האָט גאַרנישט געענטפערט. ס׳שטייט נישט קיין תְּשׁוּבָה, נאָר הערשט דערנאָך [לאחר מימרא השנייה] האָט ער אים הערשט געענטפערט.

לד

ישוב הקושיא כפרשת וירא

וביארתי כי דרך הרשעים והמחטיאים להשפיל כבוד הצדיקים, ועל כן מלשנים עליהם כאילו הם המביאים תקלה לבני אדם ולא הרשעים. ועל דרך זה אמר אבימלך בפעם הראשון פי 'הבאת עלי' חטאה גדלה, שאתה הוא המביא החטאים עלינו

האָב איך געזאָגט [כעין דרכינו דלעיל, כי] דאָס איז דער פֿשֿט. [דהנה] דער דָרָך פֿון די רָשָׁעִים [איז] אַז זיי ווילן מִשְׁפִּיל זיין [כבוד הצדיקים], זיי ווילן 'רעדן' [און] פֿרעגן קִשְׁיוֹת [עליהם, ווייל] זיי ווילן צוציען די וועלט [לדרכם, ולהראות כאילו הם הם הכשרים, וממילא] אַסאָך מאָל זאָגט ער גאָר [על הצדיק] 'דו' מאַכסט 'אונז' פֿאַר בַּעֲלֵי עֲבִירוֹת, זיי טראַכטן זיך גאָר אויס [פונקט] פֿאַרקערט [ווי דער אָמת]. אַבִּימֶלֶךְ איז געווען אַ רָשָׁע, און [לעומת זה] ס'איז געווען בֵּית אַבְרָהָם אַבִּינוּ, [וכדכתיב] וְאֵת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְחָרָן, [שקירב את הבריות לאמונה ולתורה. וכדי להשפיל כח השפעתו של אברהם אבינו] האָט ער אים דערציילט אַ מַעֲשֶׂה פִי 'הַבֹּאת עָלַי' חֲטָאָה גְדוֹלָה, 'דו' האָסט געברענגט אויף 'אונז' חֲטָאִים.

לה

ועל כן על מאמר הראשון לא השיב לו אברהם כלום, כי על דברי צביעות וליצנות כאלו אין להשיב להם כלל, ואל תען כסיל באולתו

[וממילא] אַז ער שמועסט 'אַזוי', מיט אַזאַ 'צְבִיעוֹת', דעם דאָרף מען נישט ענטפערן, [ולכן רואין] ס'איז דערויף נישטאָ קיין תְּשׁוּבָה [אין פסוק]. האָט ער אויף דעם האָט ער נישט געענטפערט.

לו

[שהרי] ממה נפשך, ווער ס'ווייסט [דעם אמת], דער ווייסט דאָך. דער ווייסט דאָך, ווער ס'ברענגט חֲטָאִים, [איז] פֿון אַבִּימֶלֶךְ'ן קומט חֲטָאִים, פֿון רָשָׁעִים קומט חֲטָאִים, און פֿון זֵרַע אַבְרָהָם קומט פֿאַרקערט, קומט קדוּשָׁה וְטִהָרָה. און ווער ס'ווייסט נישט דאָס, איז דאָך אָן עֲבִירָה אים צו ענטפערן, איז דאָך אַל תְּשִׁיב^ל, טאָר מען נישט ענטפערן ניטאָמאָל. אַל תְּשִׁיב, דאָרף מען נישט ענטפערן.

^ל פירושו: בארעדן.

^{לא} וז"ל הרמב"ם (עבודה זרה א, ג): והיה מהלך וקורא ומקבץ העם מעיר לעיר ומממלכה לממלכה, עד שהגיע לארץ כנען והוא קורא, שנאמר (וירא כא, לג) וַיִּקְרָא שָׁם בְּשֵׁם ה' קָל עוֹלָם. וכיון שהיו העם מתקבצין אליו ושואלין לו על דבריו, היה מודיע לכל אחד ואחד כפי דעתו עד שיחזירהו לדרך האמת, עד שנתקבצו אליו אלפים ורובבות, והם אנשי בית אברהם, ושתל בלבם העיקר הגדול הזה וכו'.

^{לב} עיין במדרש שוחר טוב (משלי פרשה כו), וילקוט שמעוני (שם רמז תתקסא): אַל תַּעַן כְּסִיל כְּאֹלֶתוֹ וּגְרָ (משלי כו, ד), במקום שיש מכירין אותו ואותך, למה, פֿן תְּשׁוּבָה לוֹ גַם אָתָּה (שם), שלא יהיו אומרים כאן חכם נושא ונותן עם הכסיל. ○ עֲנָה כְּסִיל כְּאֹלֶתוֹ (שם, ה), במקום שאין מכירין אותו ואותך, פֿן יִהְיֶה חָכֵם בְּעֵינָיו (שם), שלא יהיו

איבערדעם איז אויף דעם נישטאָ קיין תְּשׁוּבָה [אין פסוק, ווייל] אויף דער שְׁאֵלָה איז נישטאָ קיין תְּשׁוּבָה [לפי שאין הקושיא אמת כלל].

לו

וכשראה אבימלך שאין אברהם משיב לו על שאלתו, שינה אופן השאלה וחדר מלומר על אברהם שמביא עליו חמאים, רק שאל בסתם למה עשית כך, לומר אחותי היא

הָאֵט ער געזען [אבימלך, אז] ער ענטפערט נישט, [ווייל] מ'ענטפערט אויף דעם נישט. [לכן שוב] הָאֵט ער שוין געפרעגט פֿשוט, איך בין דיר שוין מוחל, נישט קיין 'חֲטָאִים', נאָר זאָג מיר פֿאַרוואָס הָאָסט עס געטון פרעג איך. דאָס איז שוין אַן אַנדערע מִימְרָא.

לח

ועל זה שפיר השיב לו אברהם, כי הסיבה שעשיתי כך, הוא יען כי אִמְרָתִי רק אין יְרָאת אֱלֹקִים בְּמָקוֹם הַזֶּה וגו', לפי שאתם הם המחוסרי יראת ה', והחסרון מצדכם

זאָגט ער, אויף דעם וועל איך דיר [יא] ענטפערן.

ווייסט פֿאַרוואָס איך הָאָב עס געטון [לומר אחותי היא, ווייל פֿי אִמְרָתִי רקן] אִין יְרָאת אֱלֹקִים בְּמָקוֹם הַזֶּה! ווייל ס'איז נישטאָ קיין יְרָאת אֱלֹקִים. נישט ווייל מ'הָאָט אויף דיר געברענגט די חֲטָאִים [כמו שאמרת אתה, אלא אדרבה] ווייל ס'איז נישטאָ קיין יְרָאת אֱלֹקִים [במקומך], איבערדעם הָאָב איך אזוי געמוזט טון. אויף דעם [על מימרא השנייה] הָאָט ער אים שוין געענטפערט, פֿי אִמְרָתִי אִין יְרָאת אֱלֹקִים בְּמָקוֹם הַזֶּה, 'פֿאַרדעם' הָאָב איך דאָס געטון.

לט

בענין החזקת פולל שומרי החומות

היציא לנו מזה, אז ביי יעדע זאך קוקט מען דעם מקור^ל.

מ

יש לדייק למה קראו את הכולל בשם שומרי 'החומות' דייקא. ובפרט בומן הוזה שבעוה"ר נפרצה חומת ירושלים

איבערדעם [יש לומר בטעם וואָס] דער פולל הייסט שומרי החומות.

כ'הָאָב קיינמאָל נישט געוואוסט פֿאַרוואָס הָאָט מען דאָס א נאָמען געגעבן שומרי 'החומות', [וואָס עפעס] גראָד^ל 'חומות'. [והרי] אין ירושלים, אין ארץ ישראל,

אומרים אלולי שהוא חשוד על הדבר שהוא מדבר עליו, לא היה שותק לו. וכן הוא אומר (שם, ח) כְּצִרּוֹר אָבֵן בְּמַרְגָּמָה כֵּן נוֹתֵן לְכִסְלֵי כְּבוֹד, כל מי שחולק כבוד לכסיל, כזורק אבן למרקוליס.

ועיין בגמרא שבת (ל:): כתיב אל תען כסיל פאָולתו, וכתיב ענה כסיל פאָולתו. לא קשיא, הא בדברי תורה, הא במילי דעלמא. – ועיין מה שביאר רבינו בזה באורך בס"ג שבת חוה"מ סוכות תשכ"ח (ובלה"ק נדפס בדברי יואל לקהלת, אות טו), ובזה יובן היטב דברי רבינו כאן.

ועיין בגמרא יבמות (סה:): כשם שמצוה על אדם לומר דבר הנשמע, כך מצוה על אדם שלא לומר דבר שאינו נשמע, רבי אבא אומר חובה, שנאמר (משלי ט, ח) אַל תּוֹכַח לֵץ פֶּן יִשְׁנָאָךְ. – ובגמרא עבודה זרה (יט:): וּבְמוֹשֵׁב לְצִים לֹא יִשָּׁב (ההלים א, א), שלא ישב [אברהם אבינו] במושב אנשי 'פלשתים', מפני שלצנים היו.

ועיין עוד בגמרא סנהדרין (לח:): תנן התם (אבות ב, יד), רבי אליעזר אומר הוֹי שְׁקוּד (פירש"י: מהיר וזריז) ללמוד תורה, ודע מה שתשיב לאפיקורוס [הבא להביא ראיה מן התורה לדברי המינים]. אמר רבי יוחנן, לא שנו אלא אפיקורוס עכו"ם, אבל אפיקורוס ישראל כל שכן דפקר טפי [שהרי הכיר וכפר, ומתוך כך מדקדק ולא תוכל להשיבו דבר המקובל לו].

^ל וכדלעיל בהדרוש (ובפרט באות יז), דתלוי אם בא מאברהם או מאבימלך.

^ל פירוש: דוּקָא.

איז דאָך דאָ פאַרשידענס, פאַרוואָס גראַד [קראוהו המייסדים על שם] די חומה. ממה נפשך, אַז מ'היט אָפּ [כלשון שומרי], דאַרף מען אָפּהיטן טאַקע ירושלים אליין [ולא רק החומות].

מא

און דערנאָך, [הרי] אין די זמנים ווען מ'האַט געגרינדעט דעם כולל¹⁶, איז שוין נישט געווען קיין חומה, איז שוין נישט געווען מער קיין חומה, די חומה איז שוין לאַנג חרוב געוואָרן. נו [מיט] וואָס האָבן זיי עפעס אָפּגעהיט די חומות. איי מ'דאַרף אָפּהיטן [דעם ישוב הישן, היה להם לקרותו על שם] דעם 'בנין ירושלים', פאַרוואָס האָבן זיי זיך פונקט אָנגעכאַפט אין 'דעם' [בענין החומות].

מב

אמנם יש לומר, כי כולל זה מקורו קדוש מצדיקים גדולי ישראל, וראו ברוח קדשם את הנסיונות שהיה בענין השבועות שהשביעו את ישראל שלא יעלו בחומה, ולכן יסרו כולל זה לתמוך ביד היראים השומרים שבועה זו, ולכן קראוהו בשם שומרי 'חומות' (כדלהלן באות מה)

נאָר וואָס זשע דען, דעס האָבן דאָך מ'סיד געווען צדיקים. - נישט חלילה אזוי ווי 'די חברה' האָבן מ'סיד געווען [הקרן קיימת של הציונים, ועוד] די אַלע ענינים, די אַלע וואָס ס'קומט פון ארץ ישראל, ענינים וואָס איז אַ מקור [וואָס] שטאַמט פון אַפיקורסות און פון מינות, דאַרף מען דאָך נישט זאָגן, און אַז דער מקור איז פון דאַרטן ווייסט מען דאָך וואָס פון דעם קומט ארויס. -

[אבל כולל הקדוש הלזו] דעס האָבן אָבער מ'סיד געווען צדיקים און גדולי ישראל¹⁷. און ס'איז דערניצען [יראים וחרדים שנתמכין מזה], און ס'ציט זיך אין דעם אידן, 'אידישע' אידן, שומרי תורה ומצוות, מיט תּוּרִים [של תלמוד תורה]. ס'ווערט אויפגעצויגן זרע בַּרְךָ ה' [יען שמקורו קדוש].

מ'דאַרף קוקן יעדע זאך דעם מקור¹⁸. (עיקר ההמשך לזה, באות מה)

¹⁶ הכולל שומרי החומות נתייסד בשנת תרט"ז, ע"י גדולי תלמידי החתם סופר. ¹⁷ ועיין עוד מזה בדברי רבינו במסיבה להחזקת כולל זה מוצש"ק בחקותי תשט"ז (לשון קדשו קונטרס כו) וז"ל שם: אַמאָל איז געווען דער כח, מ'האַט אריין געלייגט כח אין ארץ ישראל, [אַז מ'זאָל] דאַרט אויפהאַלטן תורה און דאָס אידישקייט, דער פונדאַמענט פון דעם זענען געווען די כוללים, די כוללים זענען געווען דער פונדאַמענט, דורכדעם האָט מען עס אויפגעהאַלטן, [און] דורכדעם איז אַרץ ישׂראַל געווען מלא קדושה וטהרה געווען, ס'האָט נישט קיין פלאַץ געהאַט נייטאמאָל קיין פושעי ישראל.

¹⁸ ס'איז געווען תקנות גרויסע, ס'שטייט דאָך די תקנות וואָס דאַרטן זענען געווען, על כל פנים ס'האַט זיך אויפגעהאַלטן [אידישקייט אין] אַרץ ישׂראַל מיט די כוללים. דאַרט זענען אידן געווען און געלערנט אין כוללים און אין ישיבות, דאָס איז עס געווען, דאָס איז געווען דער יסוד, ממילא אַז ס'איז געווען אַ יוגנט [שנתגדלו בדרך התורה כנערוותם], מ'האַט נישט געטון עפעס אַנדערשט, ס'איז נישט פאַרגעקומען אַז איינער זאָל קענען עפעס אַרויס [מדרך הישר, והיראים] זיי האָבן געפירט די מדינה, און אַלעס איז געווען געפירט פון די כוללים.

נו די כוללים שטייען נאָך היינט אויך, און דאָ טאַקע דער אונגאַרישער כולל .. און אַלץ ווען איך בין געווען דאַרט [בארץ ישראל] בין איך אייביג געווען דאַרטן באַזוכן. זיי האָבן קיין-עין-הרע פיר פינף הונדערט [דירות], אין די כּתִי אונגאַרן, זיי האָבן הייזער, אייגן אויפגעבויעט, און ס'וואוינט דאַרטן אידן שומרי התורה והמצוות, זיי האַלטן אַ תלמוד תורה, פון די שענסטע תלמוד תורות פון גאַנץ אַרץ ישׂראַל, ס'איז אַ מקום תורה מיט אידן. לעולם זענען אַלע כוללים גוט, וויפיל ס'איז נאָך דאָ, נאָר היצט זעמיר דאָך עוסק אין 'דעם' ענין.

די כוללים שטייען, די אידן שטייען, נאָר וואָס דען האָט זיך געענדערט? איין זאך האָט זיך געענדערט, אַז קיין געלט גיט מען זיי נישט. אַמאָל האָט מען געוואוסט, און אידן האָבן געהאַט אַ פליכט פאַר אַ כולל, מ'האַט געוואוסט ס'איז אַ גרויסע זאך, און מ'האַט געהאַט אַ געפיל דערפאַר, און מ'האַט עס זייער שיין אויפגעהאַלטן, די כוללים מיט די ישיבות. היינט איז געוואָרן פאַרקערט, אַנשטאַטס דעם [וואָס] מ'זאָל געבן

מג

ובשיר השירים מצינו בפסוקים כמה שבועות, ובתרגום יונתן מפרש כל שבועה על זמן אחר, ושבועה האחרונה קאי על גלות האחרון הזה

[והנהג] מ'הָאָט באַשוואַרן פֿיר מאָל¹⁷, די שְׁבוּעָה שְׁלֵא יַעֲלוּ בְּחוּמָה [ושלא ידחקו הקץ, ועוד]¹⁸.

רעכנט ער אויס [בתרגום יונתן], איין מאָל איז געווען אין מַצְרַיִם איז געוועזן, - דער תרגום יונתן רעכנט אויס [ביי די] פֿיר מאָל [הַשְּׁבַעַתִּי אֶתְכֶם], - [און] איין מאָל איז געווען אין די מדבר רעכנט ער אויס¹⁹, [ווען] מ'איז געקומען דעמאָלטס און מ'איז געגאנגען פֿריער'ער [ווי דער אייבירשטער האָט געהייסן], ווען זיי זענען געגאנגען די מַעְפִּילִים²⁰. [און אזוי] רעכנט ער אויס²¹ כסדר [בכל השבועות, במה מיירי קרא].

געלט פֿאַר די פֿולִלים און פֿאַר תּוֹרָה, גיט מען דאָס געלט [לקופות הציונים] אויף שְׁמִדוֹת! דאָס הייסט [מכלומר] ש' צָדָקָה!

דאָס גאַנצע געלט, און מ'קען זאָגן ממש, נישט ניינציג פֿראַצענט, און נישט ניין און ניינציג פֿראַצענט דערפֿון, נאָר ניין און ניינציג פֿראַצענט און ניין און ניינציג חלקים, און אפשר הונדערט פֿראַצענט, גייט ממש אויף שְׁמִדוֹת! בעווננו הרבים [אלו הנותנים כספים לאותן הקרנות] זענען נישט זוכה [אפילו] איין פֿרוֹטָה אויף אַ דָּבָר טוֹב צו געבן, ממש. איך זאָג נישט, וואָרן מ'גיט 'דאָך' עפעס, נאָר ס'פֿאַלט אַרײַן אין פֿאַליטיק, און דער פֿאַליטיק מיישט אויס די אַלע חֲבֵרוֹת פֿון די אַלע, און ס'גייט אַלעס אויף שְׁמִדוֹת.

¹⁷ כנזכר בשיר השירים הפסוק הַשְּׁבַעַתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַיִם וגו', ד' פעמים. בפרק ב (פסוק ז) כתיב: הַשְּׁבַעַתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַיִם בְּצַבֹּאוֹת אוּ בְאֵילוֹת הַשְּׂדֵה, אַם תַּעֲרִיר וְאִם תִּתְעָרֵר אֶת הָאֹהֳבָה עַד שֶׁתִּחַפֵּץ. וכן נאמר עוד הפעם כלשון זה בפרק ג (פסוק ה). ושוב בפרק ה (פסוק ח) כתיב: הַשְּׁבַעַתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַיִם אִם תִּמְצָאוּ אֶת דְּוָדִי מִה תִּגְדִּירוּ לוֹ שְׁחֹלֵת אֶהְבֶּה אֵנִי. ושוב בפרק ח (פסוק ד) כתיב: הַשְּׁבַעַתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַיִם מִה תַּעֲרִיר וּמִה תַּעֲרִיר אֶת הָאֹהֳבָה עַד שֶׁתִּחַפֵּץ.

ובשיר השירים רבה (ב, פסוק ז): ר' חבלו אומר ארבע שבועות יש כאן, השביע ישראל שלא ימרדו על המלכות, ושלא ידחקו על הקץ, ושלא יגלו מסטירין שלהם לאומות העולם, ושלא יעלו חומה מן הגולה.

¹⁸ ועיין עוד בגמרא כתובות (קיא). דחושב ג' או שש שבועות [כי אינו חושב אותו שבפרק ה, שנאמר בלשון אחר]. וד"ל הגמרא שם: לכדרכי יוסי ברבי חיננא דאמר ג' שבועות הללו למה, אחת שלא יעלו ישראל בחומה [יהי ביד חזקה], ואחת שהשביע הקב"ה את ישראל שלא ימרדו באומות העולם, ואחת שהשביע הקב"ה את העובדי כוכבים שלא ישתעבדו בהן בישראל יותר מדאי וכו'. ורבי זירא מיבעי ליה לכדרכי לוי דאמר שש שבועות הללו למה [אם תעירו, ואם תעוררו, שתי שבועות בכל אחת], תלתא הני דאמרן, אינך שלא יגלו את הקץ [נביאים שביניהם], ושלא ירחקו את הקץ [בנוגם. לישנא אחרינא. שלא ידחקו גרסינן, לשון דוחק], ושלא יגלו הסוד לעובדי כוכבים [אמרי לה סוד העבור, ואמרי לה סוד טעמי התורה]. ו בְּצַבֹּאוֹת אוּ בְאֵילוֹת הַשְּׂדֵה, אמר רבי אלעזר, אמר להם הקב"ה לישראל אם אתם מקיימין את השבועה מוטב, ואם לאו אני מתיר את בשרכם [לשון הפקר] כצבאות וכאילות השדה.

¹⁹ בתרגום יונתן שיר השירים (ב, ז): בְּתֵר כֶּן אֶתְאַמֵּר לְמִשָּׁה בְּנִבְוָהּ מִן קִדְם ה' לְמַשְׁלַח אֲזַגְדִּין לְאַלְלָא יֵת אַרְעָא, וְכַד תָּבוּ מִלְּאַלְלָא אֶפִּיקוּ שׁוּם בִּישׁ עַל אַרְעָא דִּישְׂרָאֵל וְאַתְעַפְכוּ אַרְבַּעִין שָׁנִין בְּמַדְבָּרָא. פתח משה בפומיה וכן אָמַר: אֲשַׁבְעִית לִתְכוֹן כְּנִשְׁתָּא דִּישְׂרָאֵל בְּה' צִבְּאוֹת וּבְתַקִּיפֵי אַרְעָא דִּישְׂרָאֵל, דְּלֵא תִּזְדִּירוּ לְמִסָּךְ לְאַרְעָא דְכַנְעַן עַד דִּיהִי רַעְוָא מִן קִדְם ה' וְיִסְפוּן כֹּל דְּרָא אֲנִישׁ קְרָבָא לְמַמְתָּ מִגּוּ מְשִׁרְיָתָא, הִכְמָא דִּידוּ אַחִיכוּן כְּנִי אַפְרִים דְּנַפְקוּ תַלְתִּין שָׁנִין מִמְצָרִים עַד לֹא מָטָא קָצָא, וְנַפְלוּ בִיד פִּלְשֶׁתַי דִּיתְבִּינן בְּגַת וְקַטְלוּ יְתְהוֹן, אַלְהֵן אֹרִיכוּ עַד זְמַן אַרְבַּעִין שָׁנִין, וּבְתֵר כֶּן יַעֲלוּן בְּנִיכוּן וְיַחֲסוּנוּ יְתָה.

ולהלן שם (ג, ה): כִּד שְׁמַעוּ שְׁבַעָא אוּמַיָּא דְבִנֵי יִשְׂרָאֵל עֲתִידִין לְמַחֲסֵן יֵת אַרְעוּהוֹן, קִמּוּ כְּחָדָא וְקִצְצִיזוּ יֵת אֵילָנָא וְסִתִּימוּ יֵת מְבוּעֵי מַיָּא, וְצִדְיָאוּ יֵת קְרוֹיְהוֹן וְעִרְקוּ. אָמַר קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְמִשָּׁה נְבִיא, אָנָּא קְזַמִּית לְאַבְהֶתְהוֹן דְּאֵלִין לְאַעֲלָא יֵת בְּנִיהוֹן לְאַחֲסָנָא אַרְעָ עֲבָדָא חֲלָב וְדָבֶשׁ, וְאִכְרִין אָנָּא מַעֲלֵי יֵת בְּנִיהוֹן לְאַרְעָ צְרִיָּא וְרִיקְנָא, כַּעַן אָנָּא מַעֲפִיב יְתְהוֹן אַרְבַּעִין שָׁנִין בְּמַדְבָּרָא, וְתַהִי אֹרְחֵי מְתַעַרְבָּא בְּגוֹפִיְהוֹן, וּמִבְּתֵר כֶּן אַנּוּן עַמְמִין רִשְׁעִין יִבְנוּן מַה דְּצִדְיָאוּ. כִּכֵּן אָמַר מִשָּׁה לְבִנֵי יִשְׂרָאֵל: אֲשַׁבְעִית לְכוֹן כְּנִשְׁתָּא דִּישְׂרָאֵל בְּה' צִבְּאוֹת וּבְתַקִּיפֵי אַרְעָא דִּישְׂרָאֵל, דְּלֵא תִזְדִּירוּן לְמִסָּךְ לְאַרְעָ כְּנַעֲנָא עַד מְשִׁלֵּם אַרְבַּעִין שָׁנִין, וְיַהִי רַעְוָא מִן קִדְם ה' לְמַמְסַר יְתְבִי אַרְעָא בְּיַדְכוּן, וְתַעֲבְרוּן יֵת יִרְדְּנָא וְתַהִי אַרְעָא כְּבִישָׁא קְדָמִיכוּן.

²⁰ לאחר חזרת המרגלים. כמבואר בפסוקים בפרשת שלח (יד, מה-מח) ופרשת דברים (א, מא-מה).

²¹ בתרגום יונתן שם (ה, ח): אָמַרְת כְּנִשְׁתָּא דִּישְׂרָאֵל, אֲשַׁבְעִית לְכוֹן נְבִיאָא בְּגוֹזֵרַת מִימְרָא דְה', מָאָם יִתְגַּלִּי עֲלִיכוּן רְחִימִי, חֲזִיאָא קְדָמְהִי דְמַרְעִיתָא מִן חַבְת רְחִמְהִי אָנָּא.

און דאָס לעצטע מאָל^{כב} וועט זיין בימי גוג ומגוג.

מד

ומצינו שינוי לשון בשבועה האחרונה, כי ככולם כתיב השבועתי אָהָבְס 'אָם' תְּעִירוּ 'וְאָם' תְּעוֹרְרוּ, וכאן כתיב 'מֵה' תְּעִירוּ 'וְמֵה' תְּעוֹרְרוּ. וכן בתרגום יונתן, בשבועה האחרונה הוסיף לכתוב: 'וְיִמַר מְלָכָא מְשִׁיחָא מַה דִּין אַתּוּן מְתַגְרִין בְּעַמְמֵי אֲרֵעָא וכו'. והכוונה בזה כי בכאן מירי מוזמן סוף הגלות, סמוך לגאולה וכיאת המשיח, ולכן אמר בלשון 'מֵה', כלומר הלא זמן קצר נשאר להמתין עוד, ולמה אתם מתגרים באומות לצאת מן הגלות, שהו רק סיבה לעכב ולאחר עוד את הגאולה ח'!

איך האָב אַמאָל געזאָגט^{מג}, מ'זעט דאָס אין תרגום יונתן, איין מאָל שטייט, מ'האָט זיי באַשוואוירן, (בשבועה הרביעית האחרונה) דעמאָלטס שטייט 'מֵה' תְּעִירוּ – אין שיר השירים (ח,ד), דאָרט שטייט – 'וְמֵה' תְּעוֹרְרוּ.

פריער (בשאר השלשה פסוקי השבועתי אָהָבְס) שטייט 'אָם' תְּעִירוּ, און דאָרט שטייט 'מֵה' (תְּעִירוּ).

ווייל פריער (איז סתם) 'אָם' תְּעִירוּ עַד שְׁתַּחֲפֹץ (כי עדיין היה זמן ארוך עד הקץ, ולא שייך לשון 'מֵה' דמורה על זמן קצר. אבל באחרונה) זאָגט מען שוין 'מֵה' (תְּעִירוּ), ס'איז שוין א קלייניגקייט, (כי הוא זמן קצר לפני הקץ). און דער אָמַת, ווען נישט דאָס (מה שעלו בחומה ודחקו הקץ), העט מען דאָך שוין לאַנג גיווען געהאַלטן ביי דער גאולה. (איבערדעם) זאָגט מען 'וְמֵה' (תְּעוֹרְרוּ), ס'איז שוין נישטאָ פאַרוואָס (למה ולדחוק הקץ, שהרי בלאו הכי) מ'האַלט שוין ביי די יְשׁוּעָה (אָט אָט), און עטס וועטס (אדרבה נאָר) אויפהאַלטן די גאולה.

^{כב} בתרגום יונתן שם (ח,ד): 'וְיִמַר מְלָכָא מְשִׁיחָא, מְשַׁבַּע אָנָּא עָלֵיכוּן עַמֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל, מַה דִּין אַתּוּן מְתַגְרִין בְּעַמְמֵי אֲרֵעָא לְמַפְק מִן גְּלוּתָא, וְמַה דִּין אַתּוּן מְרַדִּין בְּחִילוּתֵיהֶן דְּגוּג וּמְגוּג. אַתְּעַכְבוּ פּוֹן זְעִיר עַד דִּישְׁתִּיצוּן עַמְמֵינָא דְּעָלוּ לְאַגְתָּא קְרָבָא בִּירוּשָׁלַם, וּבְתַר כֵּן יִדְכַר לְכוּן מְרִי עָלְמָא רַחֲמֵי צְדִיקָיָא וְיֵהִי רַעוּא מִן קְדְמוּהֵי לְמַפְרָכוּן.

^{כג} בס'ג ואתחנן תשט"ז. וכן כתב זה רבינו אחר כך בויואל משה (א, כד), וז"ל שם: ובתרגום יונתן על שיר השירים פירש גם כן באלו השבועות דלא תזידון למיסק לארעא דכנען עד דיהא רעוא מן קדם ה', וכן פירש בכל השלש שבועות, אלא שפירש בכל אחת מהשבועות על זמן אחר. ○ ולפי התרגום יונתן הבנתי שינוי הלשון בקראי, שבכל השבועות כתב הלשון 'אָם' תְּעִירוּ וְאָם תְּעוֹרְרוּ, ובשבועה האחרונה שבפרשה ח' כתב הלשון 'מֵה' תְּעִירוּ וְמֵה תְּעוֹרְרוּ, וטעמא בעי. אמנם לפי דברי התרגום יונתן שפירש שבועות הראשונות על דורות הראשונים, ובשבועה האחרונה כתב 'וְיִמַר מְלָכָא מְשִׁיחָא וכו' מה דין אתון מתגרין בעמי ארעא למפק מן גלוּתָא, ומה דין אתון מרדין בחילותיה דגוג ומגוג, אַתְּעַכְבוּ פּוֹן זְעִיר וכו', עד כאן. ואמר כאן אתעכיבו פון זעיר מה שלא אמר כן בשבועות הקודמות, כי שם קאי על דורות הראשונים שהיה עוד זמן ארוך להמתין, לכן היתה השבועה על זמן ארוך. אבל בעת ביאת המשיח, והמלחמות המה התחלת גוג ומגוג, אמר אתעכיבו פון זעיר, כי אין השבועה אלא על זמן קצר מעט מזעיר, שאם היו מקיימין השבועה עוד זמן קצר כבר היה ביאת המשיח. ועל כן אמר כאן 'מֵה' תְּעִירוּ וְמֵה תְּעוֹרְרוּ, דלשון מה מורה שהוא מילתא זוטרתא, כמו שאמרנו בגמרא (ברכות לג:): בפרשת היראה, דכיון דאמר הכתוב לשון 'מֵה' ה' אֶלְקִיךָ שְׂאֵל מַעֲפָךְ, אטו יראה מילתא זוטרתא הוא. ובעוה"ר על שעברו על השבועה ולא המתינו עוד מעט מזעיר, האריכו הגלות בעונותינו הרבים, עד אשר ירחם ה' ויחוס על עמו ועל ארצו, ועוד אבאר זאת להלן. ○ ועל כל פנים מבואר גם בתרגום יונתן הפירוש בהשבועה של דחיקת הקץ שלא להתגרות בעמי ארעא למיפק מן גלותא, ושלא להזיד למיסק לארעא דכנען עד דיהא רעוא מן קדם מרי עלמא למיפרק ישראל מן גלוּתָא, וזהו כדעת הרמב"ם ז"ל, וכמבואר בכל המדרשים.

ועיין עוד שם (במוסגר) וז"ל: מה שאמר בחיילותיו דגוג ומגוג, אף כי מלחמת גוג ומגוג יהיה אחר ביאת המשיח עם מלך המשיח, אבל החיילות דגוג ומגוג המה מאותן הרשעים המצערים ולוחמים עם ישראל גם קודם ביאת המשיח, כי לא יעמדו אחר ביאת המשיח רשעים חדשים בתחיית המתים לכוּא וללחום עם מלך המשיח, אלא הרשעים הארויים הסובלים מהם קודם ביאת המשיח, הן המה אשר יהיו אחר ביאת המשיח חיילותיו דגוג ומגוג.

על כל פנים האָט מען כסדר באַשוואוירן אויף די 'חומות' [שלא יעלו 'בחומה']⁷².
 [און] אַז מ'ציט אויף ערליכע אידן שוֹמְרֵי תוֹרָה וּמְצוֹת, די פּאַלן נישט אַרײַן אין
 דעם [אַז] מ'זאָל עוֹבֵר זײַן אויף די שְׁבוּעָה פֿון די חומות, זײ פּאַלן נישט אַרײַן אין די
 [עליית] 'חומות' וואָס מ'האַט באַשוואוירן.

איבערדעם דאָס קאָן זײַן [בעם מה שבחרו הצדיקים לקרוא כולל זה בשם 'שומרי החומות',
 ווייל] אין דעם כּוֹלֵל אַז ס'ווערט אויפגעצויגן [ערליכע] אידן, זענען זײ שוֹמְרֵי
 הַחומות⁷³. מ'היט אָפּ די חומות [אַז] מ'זאָל נישט 'אַרײַנפּאַלן' רחמנא ליצלן דער
 [עליית] חומה רחמנא ליצלן וואָס ס'פירט אַראָפּ⁷⁴ [מדרך התורה].
 דאָס איז דער תּכְלִית [של העמדת כּוֹלֵלִים אלו]⁷⁵.

⁷² דהיינו שלא יעלו לארץ ישראל ביד חזקה, בעלייה מרובה ביחד, שלא ברשת. וכמו שמבאר רבינו באורך
 ביואל משה (א, י-ג). שהוא ענף מענין מרידה באומות, ודחיית הקץ.

ועיין כעין זה באופן אחר, בדברי רבינו במסיבה א' וארא תשכ"א, וז"ל שם: מיט דעם פּאַרשטייט מען⁷⁶
 פּאַרוואָס דער כּוֹלֵל הייסט שוֹמְרֵי החומות, ס'איז דאָךְ נישטאָ קיין חומות היינט וכו', זײ זענען דאָךְ אַלע חרוב.
 נאָר די 'וואַרטן' אויף די חומות, מ'וואַרט אַז דער בּוֹרָא פֿל עוֹלָמִים וועט העלפֿן ס'וועט אויפגעבויעט ווערן.
 [וכתיב] (משלי כה, כח) עיר פּרוּצה אין חומה, די פּירצות זענען היפך החומה וכו', א 'חומה' הייסט [אַז]
 ס'באָוואָרטן די פּירצות. [און] די כּוֹלֵלִים זענען געווען געשטעלט אויף דעם, מ'האַט עוסק געווען בתורה
 בעוה"ר האָט מען אין דעם ובעבודה, און מ'האַט מחזק געווען, מ'האַט 'געוואַרט' אויף די חומת ירושלים. ◦
 פּאַרגעסן, ס'איז נעבעך געוואָרן פּאַרקערט. אַמאָל איז דאָס געווען די הויפט שטיצע, און ס'האַט זיך פֿון דעם
 אויפגעהאַלטן [דער ישוב הישן], אידן האָבן געהאַט פּרִנְסָה [און] מ'האַט געקאַנט זיצן און לערנען. בעוה"ר היינט
 איז פּאַרקערט נעבעך, ניין און ניינציג פּראָצענט 'געלט', אפשר נאָך מער ווי ניין און ניינציג, גייט בעוה"ר
 אוועק אויף פּירצות קיין ארץ ישראל חלילה וכו', פונקט דעם היפוך פֿון 'שוֹמְרֵי הַחומות, נישט אויף
 צוצוגרייטן אַז אַרץ ישראָל אז מ'זאָל קאַנען קומען אַהין מיט די אַבות הַקְדוּשִׁים אַזוי ווי מ'גלייבט מיר, -
 מ'שמעס מיר נישט פֿון די וואָס זײ גלייבן נישט אין דעם, מ'שמעס מיר דאָךְ פֿון די וואָס זײ גלייבן, -
 קוקט מען זיך אָן, דאָס איז [די] הִנְנָה, און דאָס איז עס וכו'. ◦ זאָל מען וויסן! בויען אין אַרץ ישראָל, עפעס
 אויפטון אין ארץ ישראל, איז נאָר אַז מ'טוט דאָרט אויף פּאַר תּוֹרָה, פּאַר 'חומות', אַז מ'שטעלט אַהער א דור
 אַזוי ווי דער בּוֹרָא פֿל עוֹלָמִים האָט מבטיח געווען לָתֵת 'לָהֶם', אַן ארץ ישראל פּאַר די אַבות הַקְדוּשִׁים, אַן ארץ
 ישראל פּאַר דוד הַמֶּלֶךְ, מיט דעם קאָן מען עפעס אויפטון. די איבריגע זאָכן בעוה"ר איז דער היפוך נעבעך.
 דעס וואָס ס'רענגט מער פּירצות, ה' ישמרינו רחמנא ליצלן, דאָס איז פונקט דער היפוך, בעוה"ר דעם האָט
 על כל פנים מיט דעם דָרָךְ, דאָס זענען די כּוֹלֵלִים, און טאַקע דער כּוֹלֵל שוֹמְרֵי מַעֲבָב די גאַולה געוועזן וכו'. ◦
 הַחומות, דעם דָרָךְ גייט מען, אויפן פּריערדיגן דָרָךְ, אויפן אַלטן דָרָךְ, און מ'האַט דאָס אויסגעהאַלטן און
 מ'האַט דאָס געשטיצט. דעס איז דאָךְ געבויעט נאָר פּאַר די וואָס זענען עוסק בתורה און זײ האַלטן אײַן און זײ
 גייען אויף דעם נוסח, אַז מ'האַט בדרכי אבות וכו'. איבערדעם אשוי חלקם [של המסייעים לזה], ברויך יעדער זיך
 מתאמץ זיין [און] האָבן א חלק אין די נתינות, און אין 'דער' החזקה וואָס ס'האַלט אויף ארץ ישראל אויף דעם
 אַלטן דָרָךְ, על דרך ישראל סבא, נאָר אויף דעם אופן און אויף דעם שניט. און מיט דעם האָבן מיר - דער
 אייברשטער זאָל הלפֿן - מ'זאָל מיר די זִכְיָה האָבן מ'זאָל מיר אַלע האָבן אין דעם א חֵלֶק, און מ'זאָל מיר
 זוכה זײַן אַקעגן גיין פֿני מִשְׁחֵי צִדְקָנָה, און מ'זאָל קומען קיין ארץ ישראל מיט אַ לעכטיג פֿנים וכו'.

⁷³ וז"ל רבינו ביואל משה (א, עה): והחוש העיד בכל אלו הדורות, שכל אותן שהלכו במחשבה זו ליקח ממשלה
 וגאולה מעצמם קודם ביאת המשיח, נעשו אחר כך מינים ואפיקורסים לגמרי, כי כח המינות נרשם בזה.

⁷⁴ וז"ל רבינו במכתב שכתב בט"ז חשוון תשכ"ו לקראת מסיבה השנתית תשכ"ו (דפוס בדברי יואל מכתבים ח"ב,
 מכתב קפב): כולל שומרי החומות לצדקת רבי מאיר בעל הנס, הנהו מוסד קדוש בעיר הקודש ירושלים ת"ו,
 ומיום הוסדו ועד עתה הוא יסוד כל הישוב הישן בארץ הקודש, אֲשֶׁר שמרו ושומרים חומת העיר, לוחמי
 מלחמת הקודש להגן על טהרת וקדושת הארץ בדרך אבותינו בלי פְּשָׁרוֹת ושינויים. ואנו מצויע על פי תקנת
 הקדמונים להחזיק בידי אלפי הנפשות נקיי הדעת שבירושלים, מסלחה ומשמנה של הישוב. ◦ ויען כי מצב בני
 כוללנו הוא נורא ואיום, וכדי להחזיר העטרה ליושנה כאשר היה מאז ומקדם מוסד זה גולת הכותרת של יהדות
 החדירה, החליט מנהיגי הכולל פה לסדר מסיבה שנתית ברוב עם אײִה ביום א' פרשת תולדות הבעל"ט. על כן
 באנו לבקש מאת אחב"י החרדים לדבר ה', להיות מן הנותנים לדבר מצוה גדולה זו, ולהשתתף בהמסיבה, ויתן
 בזה חיזוק גדול לקיום מוסד קדוש זה. ◦ וזכות הרבים יהיה תלוי בכל מי שיבוא ויסייע לתמוך ביסודות
 המתמוטטים, וברוך אשר יקים את מעשה אצבעותם של רבותינו מאורי הגולה זײַע, אשר ידם יסדה וטפחה את

דער תוכן דערפון איז דאָס.

די אַלע ערליי געלטער אין אַרץ ישׂראַל וואָס ס'קומט [אױן, מרובא דעלמא] - וואו מ'קוקט אָן, - גייט רחמנא ליצלן פאַר אַזעלעכע מקורות [וקופות] וואָס ס'שטאַמט פון אַ מקור פון מינים און אַפיקורסים, וואָס זיי האָבן געוואָלט מוחק זיין די גאַנצע תּוֹרָה הַקְדוּשָׁה.

און עַד הַיּוֹם הַזֶּה [הם עוקרי הדת]. מ'שטעלט אַראָפּ אַ מְלוּכָה אַ מְמַשְׁלָה וואָס מ'לייגט אינגאַנצן אוועק די תּוֹרָה הַקְדוּשָׁה, [באופן וואָס] ס'איז גאַרנישט קיין מְצִיאוֹת [אַז] אַ איד וואָס ער גלייבט אין באַשעפּער און אין די תּוֹרָה הַקְדוּשָׁה [אַז ער] זאָל זיך קאַנען באַפריינדן [ברעיון זה], אַז אידן קענען מאַכן אַ מְמַשְׁלָה און אינגאַנצן אוועקלייגן די תּוֹרָה הַקְדוּשָׁה, ס'טאָר נישט זיין נישטאַמאַל [בערכאות שלהם] קיין איין דין פון די תּוֹרָה הַקְדוּשָׁה אין די חֲקִים ומְשפּוּטִים [שלהם].

דאָס איז לאַ יאַומן כי יספּר אַז מ'זאָל דאָס קאַנען נעמען - אַ איד - אפילו אויפן געדאַנק^מ.

נאָר איבערדעם זאָג איך [לעניינו. דמה שאין כן אין] דעם פּוֹלֵל זענען [די] שוּמְרֵי הַחֻמוֹת, און דער מקור איז פון די קדושה, און מ'האַלט זיך אין דעם. [איבערדעם אויף] דאָס דאַרף מען קוקן, [און] דאָס דאַרף מען שטיצן^מ.

הכולל, וחסדי יתירה נודעת לו לעילא מן כל שאר צדקות, כי מציון תצא תורה, ומשם מקור השפע לישראל כידוע. • יתברכו כל המסייעים בזכות התנא האלקי רבי מאיר בעל הנס זי"ע, ובזכות המצוה הגדולה אלקא דמאיר יענם וימלא כל משאלות לבם לטובה בבני חיי ומזונא רויחא, ונוכה לראות מהרה בבני ציון וירושלים בבג"צ בב"א. [ועיין גם להלן בהערה מט].

^מ ועיין במסיבה א' וישב תשכ"ח, מה שהרעיש עוד רבינו בענין זה. וז"ל שם: אַרְץ ישׂראַל אָן די תורה הקדושה איז אַ גרויסער גאַנץ ה'. אזוי ווי מ'זאָגט [בהגדה של פסח] אילו נתן לנו את התורה ולא הכניסנו לארץ ישׂראַל דינו, [אַבער] פאַרערט, [אויף] הכניסנו לאַרץ ישׂראַל ולא נתן לנו את התורה, דאָרט קען נישט שטיין דינו, אויף דעם שטייט נישט דינו, וואָרן דעס איז ביטער ווי אַ גאַל, אָן די תּוֹרָה הַקְדוּשָׁה אין אַרְץ ישׂראַל. • לאַ יאַומן כי יספּר, [ונניח אמלילי] איך בין מוחל אלעס, [אַבער] איך האָב שוין אסאך מאָל געפרעגט די קשיא, [דעס] וואָס זיי טויערן [בחקים שלהם], איך שמעעס שוין נישט [פון דעם אַז] מ'טאָר נישט עובר זיין אויף די שבועות, [און וואָס] רחמנא ליצלן מ'פאַרשפרייט מינות, מ'פאַרשפרייט עבודה זרה, מ'איז מנאָן ה' [מיט] וואָס מ'טוט, [אַבער] אויסער אַלעמען, די איינע נקודה, היעלה על הדעת אַז ס'איז אַ מציאות אַ איד וואָס ער גלייבט אין באַשעפּער זאָל זיך מיט דעם באַפריינדן, [אַז] ס'זאָל אויפשטיין אַ מלכות ישראל [און] אינגאַנצן אוועקלייגן די תורה הקדושה, ווי גלייך ס'איז גאָר נישטאָ קיין תורה! אַלע משפּטים זענען רוימיש-קאַטוֹלישע געזעצן, די גרעסטע עבירה [אַצלם] איז כפיה תּוֹת! מזכיר צו זיין אַז ס'איז דאָ אַ דין אין די תורה הקדושה אין דער מלוכה, דאָס איז גאָר אַן עבירה! דער איינער פּרט, ווי איך שרייב דאָרטן [בעל הגאולה ועה"ת סימן קיד] [בענין] חרב באַ לעולם על עיני הדין [אבות ה, ח], [וויאָזוי] ס'איז גאָר מעגליך אַ איד וואָס ער גלייבט אין באַשעפּער, ער גלייבט אַז ס'איז דאָ אַ תורה, אַז ס'זאָל מעגליך זיין, אידן - אַז מ'גייט איינמאַל בערכאות שטייט [תחומא משפּטים, סימן ג] רחמנא ליצלן אַ מען אַ כופר, פאַרוואָס, ער גייט ער וויל פאַרדינען אַ פאַר גולדן, [אַבער] - אויפאַמאַל [זאָל מען] אין די גאַנצע תורה מאַכן אַ כפירה, [און] אוועקשטעלן [אַן ערכאות עכו"ם], ווי גלייך ס'איז גאַרנישטאָ קיין תורה! אַ גוי מעג [לעשות משפּטי ערכאות], ער איז דאָך נישט מְצוּה אויף דעם [לשפוט במשפּטי התורה, אבל לאַ כן בישראל, ואם כן] דעס איינע מציאות וואָס מ'האַט דאָ אונטערגע'חַתְמֵיט אַלע פאַרטייען מיט אַלע כּתוֹת, אַז מ'גרינדעט אַ מלכות ישׂראַל אינגאַנצן אַן דער תּוֹרָה הַקְדוּשָׁה! און [עוד חושבין כי ח"ו] פאַר דעם טוט השם יתברך נסים ס'זאָל האָבן אַ קיום? ! אינגאַנצן [כאילו] חס ושלום דער בוראַ כל עולמים האָט אוועקגעלייגט די תורה הקדושה? ! דאָס קאָן אַ איד קלערן? וואָס ער גלייבט אַז ס'איז דאָ אַ באַשעפּער אויף דער וועלט, אַז ס'איז דאָ אַ תורה אויף דער וועלט! די תורה הקדושה זאָל זיך אַננעמען איר עַלְבוֹן! עַלְבוֹן התּוֹרָה הַקְדוּשָׁה! מיט דעם קען מען זיך נאָך באַפאַסן? קאַנען נאָך זאָגן דאָס אידן? [וואו] איז דאָס אַ מציאות אויף דער וועלט? ! [ועיין עוד מה שהארץ רבינו בענין זה בשו"ת דבני יואל (סימן קמג), ועוד].

מח

[נאָר] אין איינוועגס [זאָג אײַך] טאַקע דעס אויכעט אפשר, איך האָב דאָס באַנוצט פריערער [לענין הישיבה שלנו, בענין דעס וואָס] מ'האַט געזאָגט פֿספּוֹ וְזָהְבוּ [של יצחק, יש לו די והותר], מ'האַט געזאָגט [אז] ער ברויך נישט [מער געלט, ורצו בזה להחליש תמיכת צדקותיו של יצחק אבינו].

[וכן אצל] דעם כולל איז אויך דאָ אַזעלעכע וואָס זיי זאָגן עפעס אַזאַ מיין [שפראַך], ס'איז אויך דאָ אַזעלעכע וואָס זיי זאָגן אַזוינס [שכבר יש להם הרבה כסף ואין צריך לתומכם]. [וממילא] באַנוץ איך דאָס אויף דעם [מוסד] אויכעט, דאָס קער צו דעם אויכעט, אַזוי די אַלע וואָס זיי זאָגן מאַבִּימְלֶךְ נתעברה שרה [כדי להחליש כח הקדושה של האבות] זאָגן דאָס אויכעט [שכבר יש ליצחק הרבה כסף ואין צריך לתומכו].

מט

איבערדעם, על כל פנים דאָס איז אַן ענין [וואָס] ס'שטאַמט פון אַ מקור הקדושה, דער מקור איז געווען גוט, און ס'האַלט זיך גוט [אויך ווייטער], דאַרף מען דאָס צו שטיצן, און מַקְיָם זיינן.²

ג

ברכת הקודש

דער אייבירשטער זאָל העלפן:

מ'זאָל מיר טאַקע אָפּגעהיטן ווערן - רחמנא ליצלן - פון די אַלע ענינים וואָס ס'שטייט³ חֲלִילָה אַז מ'איז עוֹבֵר אויף די שְׂבוּעוֹת.

דער בורא פֿל עולמים זאָל העלפן:

מ'זאָל אָפּגעהיטן ווערן מִכָּל צָרָה וְצוֹקָה.

זאָל מיר זוכה זיין מִתּוֹךְ נַחַת וְשִׂמְחָה, ס'זאָל דערהויבן ווערן ציִון וִירוּשָׁלַיִם.

מ'זאָל מיר אַקעגן גיין פֿני מְשִׁיחַ צְדָקָנוּ, בְּקִדּוּשָׁה וּבְטִהְרָה.

און ס'זאָל נַתְגַּלָּה ווערן כְּבוֹד שְׁמַיִם עֲלֵינוּ, בְּמַהְרָה בְּיַמֵּינוּ אָמֵן.

¹ ו"ל רבינו במכתב ההחזקת כולל זו שכתב בער"ש תרומה תש"ח (נדפס בדברי יואל מכתבים ח"ב, מכתב קסד): היות כי ראה ראיתי את עמי אשר בארץ הקודש, ומצב כוללנו הוא כולל אונגאריין הנקרא שומרי החומות. וכשמם כן הוא, שהן המה אלפים נפשות טהורות מישראל, וביניהם הרבה העומדים על המשמר יומם ולילה בתורה ועבודה, וחוצות ירושלים מלאים מתורתם והילוכם בקודש על דרך ישראל סבא, מהישוב הישן ששמרו את העיר ואת ארץ הקודש, אשר משם יצא שפע הקדושה והטהרה לישראל, כמו שאמר הכתוב (ישעי' ב, ג, ומיכה, ב) כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים. ובעוה"ר עכשיו הישוב הישן הוא בשפל המצב רח"ל, אין חנון ואין מרחם להחזיק התורה הקדושה בארץ הקודש, ובמלא מובן נוכל להתאונן עיר הגאֵלקים מְשַׁפֵּלֶת וכו', ואין לשער גודל הלחץ וזו הדחק השורר באנשי כולל שומרי החומות הנ"ל. o אשר על כן אָתְּ אֶחָי אֲנִי מְבַקֵּשׁ, אנא חוסו וחמולו על אלה בני ציון היקרים והנדכאים בדוחקא בתר דוחקא, בתכלית דקדוקי העניות רח"ל עד קצה האחרון, וחלילה לנו להעלים עין מאלה עניי ארץ הקודש. השי"ת ברחמיו יתן בלבינו ויזכינו ליקח חבל במדה גדושה, להרחיב גבול הקדושה, בארץ הקודש. ובזכות זה נזכה לישועה במהרה, ויוציאנו מאפילנו לאורה, ונזכה לראות בישועת כל ישראל ושמתחן בב"א.

² פירוש: אויפהאַלטן.

³ בגמרא כתובות (קיא.) המובא לעיל (בהערה לח, עיי"ש בסופו), ועוד. וכמבואר באורך ביואל משה (מאמר ראשון).